

ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 152
ОТ 26 ЮЛИ 2018 Г.

за изменение и допълнение на Наредбата за медицинската експертиза,
приета с Постановление № 120 на Министерския съвет от 2017 г. (ДВ, бр. 51 от 2017 г.)
МИНИСТЕРСКИЯТ СЪВЕТ

ПОСТАНОВИ:

§ 1. В чл. 12, т. 1 думите „2 и“ се заличават.

§ 2. В чл. 31, ал. 6 думите „осиновителка на дете от 2-“ се заменят с „осиновителката/осиновителя на дете“.

§ 3. Член 32 се изменя така:

„Чл. 32. (1) При заболяване на майката по чл. 31, ал. 1, настъпило в периода на остатъка на отпуска за раждане, на лицето, което ще ползва отпуск по чл. 167 от КТ, се издава и болничен лист за периода до изтичане на срока по чл. 26, ал. 1, т. 2 и 3.

(2) Болничният лист се издава за срока по чл. 31, ал. 2, но за не повече от периода по ал. 1, от личния лекар на детето или от личния лекар на лицето, което ще ползва отпуск по чл. 167 от КТ, въз основа на следните документи:

1. протокол на ЛКК по чл. 31, ал. 1;
2. декларация, че детето е живо и не е дадено за осиновяване.“

§ 4. В чл. 33, ал. 1 накрая се поставя запетая и се добавя „т. 2 и 3.“

§ 5. В чл. 34 ал. 1 и 2 се отменят.

§ 6. В чл. 63 се правят следните изменения:

1. В ал. 1 изречение второ се заличава.
2. В ал. 3 думите „крайният процент“ се заменят с „процентът“.
3. Алинея 4 се отменя.

§ 7. В чл. 68 се създава ал. 5:

„(5) Териториалните експертни лекарски комисии/НЕЛК се произнасят по необходимостта от чужда помощ и при степен на трайно намалена работоспособност (степен на увреждане) 80 на сто, когато едно или повече съпътстващи заболявания обуславят над 50 на сто трайно намалена работоспособност (степен на увреждане).“

§ 8. В чл. 70 се правят следните изменения:

1. В ал. 4 думата „работи“ се заменя с „е осигурено“.
2. Алинея 7 се изменя така:

„(7) Отпускът при временна неработоспособност в размер 30 календарни дни, ползван на основание чл. 42, ал. 3 от КСО, се взема предвид при определяне датата на инвалидизиране.“

§ 9. В § 1 от допълнителните разпоредби се правят следните изменения и допълнения:

1. Създава се нова т. 5:

„5. „Дефинитивни състояния“ са състоянията, които не търпят позитивна или негативна еволюция във времето.“

2. Досегашната т. 5 става т. 6.

§ 10. В заключителните разпоредби се създава § 4:

„§ 4. Министърът на здравеопазването дава указания по прилагането на наредбата.“

§ 11. Приложение № 1 към чл. 63, ал. 1 се изменя така:

„Приложение № 1
към чл. 63, ал. 1

ОТПРАВНИ ТОЧКИ ЗА ОЦЕНКА НА ТРАЙНО НАМАЛЕНАТА
РАБОТОСПОСОБНОСТ
И НА ВИДА И СТЕПЕНТА НА УВРЕЖДАНЕ В ПРОЦЕНТИ
ЧАСТ ПЪРВА

ЗАБОЛЯВАНИЯ НА ОПОРНО-ДВИГАТЕЛНИЯ АПАРАТ

Раздел I
Общи правила

Процентът на трайно намалената работоспособност при тези заболявания се определя съобразно функционалните ограничения на опорно-двигателния апарат и отражението им върху другите органи и системи.

При дегенеративни промени на ставите на крайниците и на гръбначния стълб (артрози, остеохондрози) се вземат под внимание и данните за болка, за приемането на които дава основание клиничната находка (ставни отоци, мускулни контрактури, атрофии).

Ограниченията в подвижността на ставите, дължащи се на артроза, могат да се окажат по-значими, отколкото анкилоза във функционално изгодно положение.

Рентгеновите данни за дегенеративни промени, както и претърпени оперативни интервенции сами по себе си, без други изменения, не обуславят намалена работоспособност.

Чужди тела не обуславят намалена работоспособност, когато не ограничават функцията и не упражняват неблагоприятно влияние върху други органи и системи.

Степента на намалената работоспособност при мускулни и сухожилни наранявания се основава на функционалните нарушения и на оценката на съдовата и неврологичната симптоматика.

Основен критерий при определяне процента на намалената работоспособност при ампутации на крайниците е нивото на ампутацията.

При неблагоприятни характеристики на чукана и при функционални ограничения на съседните стави оценките следва да се завишат средно с 10 на сто независимо от това, дали се носят протези, или не.

Въпреки съхраняването на крайника може да се установи състояние, което да е по-неблагоприятно, отколкото липсата му.

Оценката на намалената работоспособност при псевдоартрозите се базира на това, дали те са стабилни, или халтави, и се определя от рентгеновия образ и клиничната находка.

При хабитуални луксации степента на намалената работоспособност се определя освен от обема на подвижността и от честотата на изкълчванията.

Процентът на намалената работоспособност при ендопротезираните стави е в зависимост и от ограничението на движенията и възможностите за натоварване.

Раздел II
Хроничен остеомиелит

1. Лека степен – ограничен, ниска активност, незначителни гноящи фистули – 40 %.
2. Средна степен – разширен процес, чести и трайни фистули, с белези на активност и с лабораторни данни за активност – 75 %.
3. Тежка степен – с чести тежки тласъци, с подчертано инфилтриране на меките тъкани, нагнояване и отделяне на секвестри, подчертани белези на активност в лабораторните данни – 95 %.

Забележки:

1. При оценката на намалената работоспособност при това заболяване се имат предвид локализацията и разпространението на процеса, наличните функционални нарушения, съпътстващата активност и нейното значение за общото състояние на организма и възможните последващи заболявания (анемия, амилоидоза и др.).

2. Значително подобрение поради стихване на процеса може да се приеме едва тогава, когато в продължение на 2 до 5 години в зависимост от продължителността на заболяването няма фистули, а от останалите находки, включително рентгеновите и лабораторните, не се откриват белези на активност. Намалената работоспособност се определя по остатъчните увреди.

Раздел III Мускулни заболявания

При оценката на намалената работоспособност се имат предвид функционалният дефицит на засегнатите стави и функционалните ограничения на отделните крайници.

Допълнително се вземат под внимание отраженията на мускулните заболявания върху вътрешните органи (например ограничена белодробна функция, смутена сърдечна функция при деформация на гръдния кош, смущения при гълтането, говора, очните мускули и т.н.).

Функционалните нарушения на засегнатите органи от другите системи и органи се определят по съответните раздели.

Раздел IV Гръбначни и тазови увреди

1. Фрактури на процеси спинози и трансверзи – 10 %.
2. Фрактури на прешленно тяло:
  - 2.1. без статични отклонения – 0 %;
  - 2.2. с ограничени статични отклонения и ограничена деформация – 10 %;
  - 2.3. със значителни статични отклонения и подчертана деформация – 30 %.
3. Фрактури или деформации на таза:
  - 3.1. слабо затрудняващи движението – 20 %;
  - 3.2. значително затрудняващи движението – 40 %.
4. Дегенеративни промени на гръбначния стълб:
  - 4.1. с ограничени функционални нарушения – 10 %;
  - 4.2. с трайни функционални нарушения – 30 %.
5. Други гръбначни увреди:
  - 5.1. при леко ограничени функции – 20 %;
  - 5.2. със средностепенни функционални нарушения при сколиоза, с отклонение от 35° до 70°, клиновиден прешлен, пеперудовиден прешлен, фиксиран объл гръбнак, блок-прешлен с гибус на гръбнака – 50 %;
  - 5.3. с тежки функционални ограничения, с продължително обездвижване, обхващащо трите сегмента на гръбнака, екстремна деформация при сколиоза, с ротационно плъзгане, спондилолистеза, с хлъзване повече от 2/3 на прешленното тяло – 75 %.

Забележка. Уврежданията на междупрешленните дискове без ортопедичен функционален дефицит се оценяват според неврологичните усложнения по част 7.

Раздел V Болест на Шоерман

До края на растежа (обичайно до 18-годишна възраст):

1. С леки функционални ограничения – 10 %;

2. Със значителни функционални ограничения (например необходимост от стабилизиране с корсет) – 30 %.

Забележка. След приключване на растежа процентът на ограничената работоспособност се определя съобразно остатъчните функционални нарушения.

Раздел VI

Туморни заболявания на опорно-двигателния апарат

Злокачествени тумори на костите и меките тъкани:

1. Неоперабилни и тумори с далечни метастази – 100 %.

2. Оперирани:

2.1. първата година – 95 %;

2.2. от втора до трета година – 80 %;

2.3. от четвърта до пета година – 60 %;

2.4. след петата година – 50 %.

Забележка. При доброкачествени тумори на костите и меките тъкани оценката се определя по общите правила за функционалния дефицит.

Раздел VII

Асептични некрози

1. Болест на Пертес в активен стадий – 71 %.

2. Болест на Чандлър:

2.1. начален стадий – 40 %;

2.2. напреднал стадий – 71 %.

3. Лунатомалация – 40 %.

4. Асептична некроза на ос скафоидеум в активен стадий – до 2 години – 40 %.

Забележка. След активния стадий процентът на ограничена трудоспособност се определя в зависимост от остатъчните функционални нарушения.

Раздел VIII

Увреждания на горните крайници

1. Загуба на двете предмишници или ръце – 100 %.

2. Загуба на една предмишница и една подбедрица – 100 %.

3. Загуба на една ръка в раменната става или с много къс ампутационен чукан на мишницата – 95 %.

Забележка. За много къс ампутационен чукан на мишницата се приема, когато ампутацията е на ниво колум хирургикум.

4. Загуба на едната ръка на ниво мишница или лакътна става – 80 %.

5. Загуба на едната ръка на ниво предмишница – 71 %.

6. Загуба на едната ръка на ниво предмишница с чукан до 7 cm – 75 %.

7. Загуба на ръка на ниво радиокарпална става – 60 %.

8. Анкилоза (обездвижване) на раменната става в благоприятно положение при запазени движения на раменния пояс:

8.1. едностранно – 30 %;

8.2. двустранно – 50 %.

Забележка. Анкилоза (обездвижване) в рамото при абдукция до 45° и лека антепозиция се счита функционално изгодно.

9. Анкилоза (обездвижване) на раменната става в неблагоприятно положение или при нарушена подвижност на раменния пояс – 50 %.

9.1. Анкилоза (обездвижване) двустранно на раменната става в неблагоприятно положение или при нарушена подвижност на раменния пояс – 80 %.

10. Ограничения в движенията и контрактури на раменната става (включително на раменния пояс):

10.1. вдигане на ръката до 120° – 10 %;

10.2. вдигане на ръката до 90° – 20 %;

10.3. нерепонирана раменна луксация – 50 %;

10.4. халтава раменна става – 50 %;

10.5. хабитуална раменна луксация:

10.5.1. с редки изкълчвания (през година и повече) – 10 %;

10.5.2. с чести изкълчвания – 40 %.

11. Псевдоартроза на ключицата:

11.1. стабилна (ригидна) – 10 %;

11.2. халтава – 20 %.

12. Скъсяване на крайника:

12.1. до 4 cm при запазена подвижност на големите стави – 0 %;

12.2. над 4 cm до 10 cm – 10 %;

12.3. над 10 cm до 20 cm – 20 %.

Забележка. Скъсяване над 20 cm се отнася към ампутациите на съответните нива. При децата окончателната оценка се дава след затваряне на фугите на растежа. Дотогава се оценяват пропорционално към критериите за възрастни.

13. Псевдоартроза на мишницата:

13.1. стабилна (ригидна) едностранно – 40 %;

13.2. стабилна (ригидна) двустранно – 60 %;

13.3. халтава – 50 %.

14. Разкъсване на дългата глава на двуглавия мускул – 10 %.

15. Анкилоза (обездвижване) на лакътната става, включително нарушаване на ротаторните движения на предмишницата:

15.1. в благоприятно положение – 30 %;

15.2. в неблагоприятно положение – 50 %.

Забележка. Анкилоза (обездвижване) в ъгъл между 65° и 90° при средно просупинационно положение на предмишницата се оценява като благоприятно.

16. Ограничени движения и контрактури на лакътната става:

16.1. лека степен – екстензия-флексия 0° – 30° – 120° при свободни просупинативни движения – 10 %;

16.2. напреднала степен – включително ограничени ротаторни движения на предмишницата:

16.2.1. едностранно – 40 %;

16.2.2. двустранно – 50 %.

17. Изолирано ограничение на просупинационните движения:

17.1. в благоприятно положение – средно положение на просупинация – 10 %;

17.2. в неблагоприятно положение – 20 %;

17.3. в крайно супинационно или пронационно положение – 50 %.

18. Халтавост на лакътната става – 30 %.

19. Псевдоартроза на предмишницата:

19.1. стабилна (ригидна) – 40 %;

19.2. халтава – 50 %;

- 19.3. псевдоартроза на улната или радиуса – 30 %.
20. Леки ъглови отклонения при оздравели радиус и улна – 10 %.
21. Значително изразени деформации на оздравели фрактури на улна и радиус с функционални нарушения на съседните стави – 40 %.
22. Ограничена подвижност на китката:
- 22.1. лека степен (например флексия-екстензия до 40° – 0° – 40°) – 10 %;
- 22.2. тежка степен – 30 %.
23. Зле зараснали или незараснали фрактури на една или повече метакарпални кости с вторично повлияване на подвижността на пръсти с изключение на палеца – 20 %.
24. Контрактура на една става на палеца в благоприятно положение – 10 %.
25. Контрактура на двете стави на палеца и карпометакарпалната става във функционално положение – 20 %.
26. Контрактура на един пръст във функционално положение – 10 %.
- Забележка.* Контрактурите на пръстите в крайна екстензия или флексия са по-неблагоприятни от липсата им.
27. Загуба на дисталната фаланга на палеца – 10 %.
28. Загуба на дисталната фаланга и половината от основната фаланга на палеца – 20 %.
29. Загуба на един палец – 30 %.
30. Загуба на двата палеца – 60 %.
31. Загуба на един палец с метакарпалната кост – 40 %.
32. Загуба само на показалеца, на средния или на четвъртия пръст – 10 %.
33. Загуба на дисталните фаланги само на II, III или IV пръст – 5 %.
34. Загуба на петия пръст – 5 %.
35. Загуба на два пръста:
- 35.1. I + II, I + III, I + IV – 40 %;
- 35.2. I + V – 35 %;
- 35.3. II + III, II + IV, II + V – 35 %;
- 35.4. III + IV, III + V – 30 %;
- 35.5. IV + V – 20 %.
36. Загуба на три пръста – 50 %.
37. Загуба на четири пръста – 60 %.
38. Загуба на II, III, IV и V пръст на двете ръце – 80 %.
39. Загуба на всичките пет пръста на една ръка – 60 %.
40. Загуба на всичките десет пръста – 100 %.
- Забележка.* При оценка на намалената работоспособност по повод увреждане на доминантния горен крайник оценката се завишава с 10 %.
41. Ендопротезиране на раменна, лакътна и гривнена става:
- 41.1. едностранно – 50 %;
- 41.2. двустранно – 75 %.

Раздел IX

Увреди на долните крайници

1. Ендопротезиране на тазобедрена, колянна и глезенна става:
- 1.1. едностранно – 50 %;
- 1.2. двустранно – 75 %.
2. Загуба на двата крайника на ниво бедро – 100 %.
3. Загуба на единия крайник на ниво бедро и на другия на ниво подбедрица – 100 %.

4. Загуба на един крак и ръка на ниво подбедрица и предмишница – 100 %.
  5. Загуба на един крак в тазобедрената става или много къс чукан на бедрото – 95 %.
  6. Загуба на крак на ниво дистално от малкия трохантер на бедрото или дезартикуляция на коляно – 91 %.
  7. Загуба на крайник на ниво подбедрица – 75 %.
  8. Загуба на крак на ниво подбедрица при незадоволително състояние на функцията на ампутационния чукан и колянната става – 80 %.
  9. Загуба на двата крака на ниво подбедрица:
    - 9.1. при двустранно благоприятно състояние на чуканите – 95 %;
    - 9.2. при двустранно неблагоприятно състояние на чуканите – 100 %.
  10. Частична загуба на ходилото:
    - 10.1. ампутация по Пирогов:
      - 10.1.1. едностранно и с добър ампутационен чукан – 50 %;
      - 10.1.2. двустранно с добър ампутационен чукан – 75 %.
    - 10.2. Ампутация по Шопарт:
      - 10.2.1. едностранно при добър ампутационен чукан – 30 %;
      - 10.2.2. едностранно при положение на еквинус на ходилото – 50 %;
      - 10.2.3. двустранно с добър ампутационен чукан – 75 %;
    - 10.3. ампутация по Листфранк или в областта на метатарзалните кости по Шарп:
      - 10.3.1. едностранно с добър ампутационен чукан – 30 %;
      - 10.3.2. едностранно при положение на пес еквинус – 40 %;
      - 10.3.3. двустранно – 60 %.
  11. Загуба на един пръст, включително палеца – 10 %.
  12. Загуба на палеца заедно с главата на метатарзалната кост – 20 %.
  13. Загуба от втори до пети пръст включително или от първи до трети пръст включително – 30 %.
  14. Загуба на всички пръсти на двете ходила – 40 %.
  15. Анкилози (обездвижване) на двете тазобедрени стави според позицията им и възможността за самостоятелно придвижване:
    - 15.1. с възможност за самостоятелно придвижване с помощни средства – 80 %;
    - 15.2. с невъзможност за самостоятелно придвижване – 100 %.
  16. Анкилоза на едната тазобедрена става:
    - 16.1. в благоприятно положение – 30 %;
    - 16.2. в неблагоприятно положение – 50 %.
- Забележка.* За благоприятно се счита положението на тазобедрената става при 10° абдукция, средно положение на ротация и лека флексия. Неблагоприятни са положенията на тазобедрената става при подчертана абдукция над 15° и флексия над 30°.
17. Ограничени движения на тазобедрената става:
    - 17.1. лека степен – екстензия-флексия до 0° – 0° – 90° със средно положение на ротация и абдукция без други значителни ограничения – 10 %;
    - 17.2. средна степен – екстензия-флексия 0° – 30° – 90° при средно положение за ротация и абдукция без други значителни ограничения:
      - 17.2.1. едностранно – 20 %;
      - 17.2.2. двустранно – 50 %;
    - 17.3. тежка степен – с флексионни контрактури по Томас над 30°:
      - 17.3.1. едностранно – 50 %;
      - 17.3.2. двустранно:

17.3.2.1. с възможност за самостоятелно придвижване с помощни средства – 91 %;

17.3.2.2. с невъзможност за самостоятелно придвижване – 100 %.

Забележка. При комбинация на посочените състояния с аддукторна контрактура до 15° към оценката се добавят по 10 %, а за аддукторна контрактура, по-голяма от 15° – по 20 %.

18. Вродена луксация на тазобедрената става:

18.1. за времето на цялостното лечение в абдукция (до 2 години) – 100 %;

18.2. за срока на допълнителното активно и оперативно лечение – 50 %;

след този период се съобразяват остатъчните функционални нарушения;

18.3. халтава вродена илиачна луксация на тазобедрената става – 50 %.

19. Псевдоартроза на бедрената шия – 75 %.

20. Резекция на бедрената глава съобразно нарушената функция – 80 %.

21. Ханш а ресор – 10 %.

22. Скъсяване на крайника:

22.1. до 2,5 cm – 0 %;

22.2. над 2,5 до 4 cm включително – 10 %;

22.3. над 4 до 6 cm включително – 20 %;

22.4. над 6 cm – 50 %.

23. Псевдоартроза на бедрената кост:

23.1. стабилна (ригидна) – 50 %;

23.2. халтава – 75 %.

24. Мускулни хернии на бедрото (фасциални пролапси) – 10 %.

25. Анкилози (обездвижвания) на двете колена – 80 %.

26. Анкилоза (обездвижване) на едното коляно:

26.1. в благоприятно положение (флексия до 10°) – 30 %;

26.2. в неблагоприятно положение – 60 %.

27. Колянна нестабилност:

27.1. мускулно компенсируема – 10 %;

27.2. недостатъчно компенсируема, несигурна походка – 20 %;

27.3. необходимост от опорен апарат съобразно нарушението на осите на стабилност – 50 %.

28. Фрактура на пателата:

28.1. костно зараснала с функционална слабост на екстензионния апарат – 10 %;

28.2. без костно срастване с функционална слабост на екстензорния апарат – 50 %.

29. Хабитуална луксация на пателата:

29.1. редки изкълчвания – в интервали на една и повече години – 10 %;

29.2. по-често (повече от два пъти в годината) – 20 %.

30. Ограничаване подвижността на колянната става:

30.1. лека степен – екстензия-флексия до 0° – 0° – 90° – 10 %;

30.2. средна степен;

30.2.1. екстензия-флексия: 0° – 10° – 90° – 20 %;

30.2.2. екстензия-флексия: 0° – 20° – 90° – 30 % едностранно;

30.2.3. екстензия-флексия: 0° – 20° – 90° – 50 % двустранно;

30.3. тежка степен – екстензия-флексия: 0° – 30° – 90° – 50 %;

30.4. тежка степен двустранно – екстензия-флексия: 0° – 30° – 90° – 75 %.

31. Псевдоартроза на тибията:

31.1. стабилна (ригидна) – 40 %;

31.2. халтава – 60 %.

32. Частична загуба или псевдоартроза на фибулата – 10 %.
33. Анкилоза (обездвижване) на горната скочна става в благоприятно положение (плантофлексия от 5° до 15°) – 20 %.
34. Анкилоза (обездвижване) на долната скочна става в благоприятно положение (неутрално положение) – 10 %.
35. Анкилоза (обездвижване) на долната и горната скочна става:
- 35.1. в благоприятно положение – 30 %;
- 35.2. в неблагоприятно положение – 40 %.
36. Ограничени движения в горната скочна става:
- 36.1. лека степен – дорзи и плантофлексия до 0° – 0° – 30° – 10 %;
- 36.2. напреднала степен – 20 %.
37. Ограничени движения в долната скочна става(талокалканеарна) – 10 %.
38. Подчертан пес еквинус според функционалните нарушения:
- 38.1. едностранно – 30 %;
- 38.2. двустранно – 60 %.
39. Други деформитети на ходилото без значителни статични отклонения (например плоскостъпие, екскавирано ходило, варусно ходило, включително посттравматично) – 10 %.
40. Криво краче:
- 40.1. при новородени – за срока на ранното функционално и оперативно лечение и до 1-годишна възраст – 100 %;
- 40.2. след 1-годишна възраст по общите принципи:
- 40.2.1. лека степен за всяко стъпало – 10 %;
- 40.2.2. тежка степен за всяко стъпало – 30 %;
- 40.2.3. тежка степен за двете стъпала – 50 %.
41. Контрактура на всички пръсти на едно ходило:
- 41.1. в благоприятно положение – 10 %;
- 41.2. в неблагоприятно положение – 20 %.
42. Контрактура на пръст, с изключение на палеца – 5 %.
43. Контрактура на ставите на палеца:
- 43.1. в благоприятно положение – 10 %;
- 43.2. в неблагоприятно положение – флексия в основната става повече от 10° – 20 %.
44. Ръбци и значителни тъканни дефекти на петата и ходилото:
- 44.1. с незначително ограничаване на функцията – 10 %;
- 44.2. със значително ограничаване на функцията – 30 %.
- Забележка.* Вродените заболявания на опорно-двигателния апарат се оценяват съобразно наличния функционален дефицит.

ЧАСТ ВТОРА ПСИХИЧНИ БОЛЕСТИ

Раздел I

Органично-мозъчни психични смущения

Съществува разграничение между отслабената годност на мозъчната активност и по-тежки, променящи се органично-мозъчни промени на характера, които често се проецират като преливащи се едно в друго състояния.

1. Към отслабената годност се приемат смущения на вниманието и концентрацията, преждевременна умствена уморяемост, дефекти в оценъчната възможност, възможността

за приспособяване и вегетативната лабилност (например главоболие, вазомоторни смущения, нарушения в съня, афективна лабилност) – 20 %.

2. Органично-мозъчна промяна на личността и нарушения на паметово-интелектуалните и когнитивни функции.

Определя се от обедняване и загрубяване на личността, със смущения на подтиците и настроението, с ограничаване на критичната оценка, както и на контакта с околната и социалната среда, включително до най-тежки промени на личността.

На базата на органично-психичните промени може да се развият допълнителни психо-реактивни смущения.

Степен на изразеност:

2.1. леки – 50 % (при съхранени ориентация и критичност);

2.2. средни – 75 % (субкритичност, при задоволителна ориентация);

2.3. тежки:

2.3.1. тежки – 80 % (липса на критичност и необходимост от частичен контрол на поведението);

2.3.2. много тежки – 95 % (напреднал разпад на личността, с необходимост от ежедневни грижи);

2.4. тежки невъзвратими – 100 % (тежък и необратим разпад на личността).

Раздел II

Умствена ограниченост

Оценката на намалената работоспособност при умствената ограниченост не изхожда единствено от степента на понижената интелигентност и съответните резултати от тестовете, тъй като те винаги обхващат затруднението в определен период от време. Едновременно с това трябва да се вземе под внимание и развитието на личността – афективно и емоционално, а така също и в областта на подтиците, паметта и вниманието, способността за интегриране на нови знания и възможността за социално вграждане.

1. Ограничения в умствените възможности, позволяващи обучение само в специални училища, професионално вграждане само в елементарни, т.нар. незаучаеми дейности, леки смущения в развитието на говора, изоставане в интелигентността, при интелектуален квотиент (ИК) на около 10 – 12-годишна възраст, (ИК 60 – 70 при възрастни), намален контрол на влеченията и подтиците:

1.1. с добра социална адаптация – 30 % (съхранени умения за търсене, намиране и извършване на елементарна работа);

1.2. с влошена социална адаптация – 50 % (частична загуба на умения за търсене, намиране и извършване на елементарна работа);

1.3. с влошена социална адаптация, при намален контрол на влеченията и подтиците – 75 % (загуба на умения за търсене и намиране на елементарна работа, при съхранени възможности за извършването ѝ под контрол).

2. По-тежка ограниченост на интелигентността, със силно стеснени до липсващи възможности за обучение, значително ограничени езикови умения и нарушен говор, с намалена до загубена възможност за вграждане в елементарни трудови дейности, поведенчески отклонения при ИК под 60:

2.1. при относително благоприятно развитие на личността и възможности за социално вграждане (частичен успех в специално училище, възможности за елементарни дейности) – 80 %;

2.2. при по-силно изразени ограничения на възможностите за вграждане в обществото, с тежка липса на самостоятелност, със затруднен до липсващ говор, възможност за занимание само в заведения за лица с психични заболявания – 100 %.

Раздел III

Дълготраещи психози, с най-малко 6-месечна продължителност, психози от кръга на шизофренните или афективни (ендогенни) психози

1. Във флоридния стадий (остро психотично състояние) – 80 %.

2. Хронични състояния при ендогенни психози (например непълноценност на контактите, понижен виталитет, афективно нивелиране).

2.1. с умерени затруднения при социалната адаптация – 60 % (при съхранени базисни социални умения за оцеляване в обществото – грижи за себе си, възпитано поведение и добър външен вид, при ограничени ключови умения за справяне с определен тип работа – според образованието, квалификацията, професионалната подготовка);

2.2. със значителни затруднения при социалната адаптация – 80 % (при частична загуба на базисни социални умения и пълна загуба на ключови умения за намиране и извършване на всякаква професионална работа);

2.3. с тежки затруднения при социалната адаптация – 95 % (пълна загуба на базисни социални умения);

2.4. тежка и необратима социална дезадаптация – 100 % (пълна загуба на базисни социални умения и невъзможност за съществуване без контрол).

Раздел IV

Афективни психози с относително краткотрайно, но чести, възвръщащи се фази, при една до две годишно, с многоседмична продължителност

1. До доказване на оздравяването – 30 %.

2. Ако вече са прекарани значителен брой манийни или манийно-депресивни фази – 50 %.

Забележки:

1. След отзвучаването на дълготраен психотичен епизод трябва да се изчака доказване на оздравяването, което по правило може да се приеме след две години.

2. Не следва да се изчаква доказване на оздравяването, ако е отзвучала монополярно протекла депресивна фаза, която се е проявила като първа фаза на болестта или се проявява след повече от 10 години от предишната болестна фаза.

Раздел V

Аутистично разстройство

1. Лека форма – 30 % (съхранени способности за независим живот и реализация в носеща доходна професия).

2. Средно тежка форма – 50 % (частична загуба на умения за извършване на професионална работа).

3. Тежка форма – 80 % (частична загуба на базисни социални умения и пълна загуба на ключови умения за намиране и извършване на всякаква работа).

4. Много тежка форма – 100 % (загуба на базисни социални умения за вграждане в обществото, свързани с общуването и преработването на информация и грижи за себе си).

Раздел VI

Неврози и абнормни развития на личността

1. Тежки невротични състояния, тежки страхови състояния, затегнати тревожно-депресивни състояния, много чести (ежеседмични и по-чести) психогенни кризи и прилошавания, астазия-абазия (всички доказани документално преди освидетелстването):

1.1. с умерени затруднения в социалната адаптация – 50 % (при ограничаване на ключови социални умения за търсене, намиране и извършване на определен тип работа, свързана с образованието, квалификацията, опита и професионалната подготовка);

1.2. със значителни затруднения в социалната адаптация – 80 % (загуба на умения за справяне с всякаква работа, независимо от специфичната ѝ природа).

2. Много тежки натрапливи състояния (невротични развития, с много тежки затруднения в социалната адаптация – 100 % (пълна загуба на базисни социални умения и невъзможност за самостоятелно съществуване).

Забележка. Невротичното заболяване трябва да се счита за доказано по общите правила за определяне на нозологична принадлежност (анамнеза, статус, изследване и лечение), след системно проведено адекватно лечение и след изчерпване на терапевтичните възможности (медикаментозни, психотерапевтични и др.), амбулаторно и/или стационарно (деноношен стационар), при доказано активно участие на освидетелствания в лечебния процес.

Раздел VII

Алкохолна болест

Оценката на намалена работоспособност (НР) зависи преди всичко от трайните органични увреди и техните последици (чернодробна увреда, полиневропатия, психоорганични промени, мозъчно-органични припадъци и др.).

При доказана алкохолна зависимост със загуба на контрол, значително снижение на волевата сфера и затруднено социално вграждане – 50 %.

Забележки:

1. Зависимостта се счита за доказана едва след комплексно проведено лечение за въздържане от алкохол и въпреки усилията на лицето за въздържане от употреба не се е стигнало до никакъв наличен резултат.

2. При доказана зависимост, ако се е провело последващо лечение за въздържане от употреба на алкохол, задължително трябва да се изчака резултатът от лечението (до 2 години). През този период НР се приема за 30 %, освен ако органната увреда не обуславя по-висока оценка.

Раздел VIII

Токсикомания

1. При умерена социална дезадаптация – 50 % (частично съхранена волева активност и желание за лечение – участие в поддържащи, заместващи и др. терапевтични програми, при загуба на ключови умения за извършване на определен тип работа, свързана с образование и професионален опит).

2. При значителна социална дезадаптация – 75 % (частична загуба на базисни социални умения за вграждане в обществото).

3. При тежка социална дезадаптация – 100 % (пълна загуба на базисни социални умения и невъзможност за самостоятелно оцеляване в обществото).

Раздел IX

Психични отклонения в детска възраст

1. Ограничения в умствените възможности и нивото на функциониране, оценени (включително психометрично) чрез възрастово подходящи методики:

1.1. лека умствена изостаналост (F70) – 30 %; възможност за обучение в масово училище с ресурсно подпомагане;

1.2. умерена умствена изостаналост (F71) – силно ограничена реч, при запазена подвижност и физическа активност:

1.2.1. без поведенчески отклонения – 60 %;

1.2.2. с нарушения на поведението – 80 % (наличие на агресия, самоувреждане или хиперактивност);

1.3. тежка умствена изостаналост – 95 % (с изразени двигателни нарушения и липсваща реч);

1.4. дълбока умствена изостаналост – 100 % (неподвижни, или със силно ограничена подвижност, липса на невербална комуникация).

2. Генерализирани разстройства на развитието:

2.1. леки форми – 65 % (леки качествени нарушения в социалните взаимоотношения, в начина на комуникация и поведение);

2.2. средно тежки – 85 % (по-тежко изразени нарушения в комуникациите и поведението, изразени стереотипии, паратимия, импулсивна готовност, когнитивен дефицит);

2.3. тежки форми – 100 % (липса на социална свързаност и комуникация, паратимия, парабулия, тежък когнитивен дефицит, изразени стереотипии).

3. Психози в детско-юношеската възраст:

3.1. с минимални затруднения в социалната адаптация и обучението – 60 %;

3.2. със значителни затруднения в социалната адаптация и обучението – 80 %;

3.3. при невъзможност за социална адаптация и обучение – 100 %.

4. Непсихотични разстройства в детско-юношеската възраст:

4.1. от F80 до F83 (специфични разстройства на развитието на речта и езика; специфични разстройства на развитието на училищните умения; специфично разстройство на развитието на двигателната функция; смесено специфично разстройство на развитието) – 20 %;

4.2. F90 (хиперкинетични разстройства) – 50 % (нарушение на активността и вниманието);

4.3. от F92 до F98 (смесени разстройства на поведението и емоциите; емоционални разстройства с начало, типично за детството; разстройства на социалното функциониране с начало, типично за детството и юношеството); тикови разстройства; неорганична енуреза, неорганична енкопреза, разстройства на храненето, разстройства със стереотипни движения, заекване според степенната изразеност:

4.3.1. лека степен (клинично установена) – 20 %;

4.3.2. средна степен (клинично установена) – 40 %;

4.3.3. тежка степен (клинично установена) – 75 %.

ЧАСТ ТРЕТА

УШНИ, НОСНИ И ГЪРЛЕНИ (УНГ) ЗАБОЛЯВАНИЯ

Раздел I

Слухов анализатор

1. Нормален социално адекватен слух – слухова загуба (СЗ) до 35 децибела (dB) – 0 %.

2. Намаление или загуба на слуха:

2.1. тежко чуване:

2.1.1. от 35 до 45 dB – 15 %;

2.1.2. от 45 до 55 dB – 35 %;

2.1.3. от 55 до 65 dB – 50 %;

2.2. практическа глухота (от 65 до 90 dB СЗ) – 60 %.

Взема се предвид възможността за подобряване на слуха след слухопротезиране.

2.3. пълна глухота (над 90 dB СЗ):

2.3.1. без увреждане на говора – 75 %;

2.3.2. с увреждане или липса на говор – 91 %.

Оценката на функционалния дефицит на слуховия анализатор се прави след изследване на тонална прагова аудиометрия (костна и въздушна проводимост) с оглед кохлеарен резерв и възможност за слухопротезиране, с корекция на показателя на полезно действие на слуховата протеза с 20 dB, като се ползва таблицата на Клодил Портман. При трудова злополука и професионални увреждания, доказани с Протокол за професионално разследване от НОИ, не се прави корекция с КПД, а се изчислява направо от таблицата.

Таблица на Клодил Портман			Глухо ухо или по-малко чуващо ухо				Р.Р. ад конхам или не чува, практически пълна глухота
			Р.Р. (1)	Р.Р.	Р.Р.	Р.Р.	
			4 – 5 м	2 – 4 м	1 – 2 м	0,25 до 1 м	
а) Р.Р. – разговорна реч			Ш.Р.	Ш.Р.	Ш.Р.	Ш.Р.	Ш.Р.
б) Ш.Р. – шепотна реч			0,50 –	0,25 –	0,005 м	ад конхам	не чува
в) А.З. – акустична загуба на слуха в dB			0,80 м	0,50 м		или не чува	
Нормално ухо или по-добре чуващо			А.З. 35 dB	А.З. 35 – 45 dB	А.З. 45 – 50 dB	А.З. 50 – 65 dB	А.З. 65 dB
Р.Р. нормално	Ш.Р. нормално	А.З. 35 dB нормално	0 %	3 %	8 %	12 %	15 %
Р.Р. (1) 4 – 5 м	Ш.Р. 0,50 – 0,80	А.З. – 35	5 %	10 %	15 %	20 %	25 %
Р.Р. 2 – 4 м	Ш.Р. 0,25 – 0,50	А.З. – 35 – 45	10 %	15 %	25 %	30 %	35 %

Р.Р. 1 – 2 м	Ш.Р. 0,005	А.З. 45 – 50	15 %	25 %	35 %	40 %	45 %
Р.Р. 0,25 до 1 м	Ш.Р. ад конхам или не чува	А.З. 50 – 60 %	20 %	30 %	40 %	50 %	60 %
Р.Р. ад конхам или не чува, практически пълна глухота	Ш.Р. не чува	А.З. не чува	25 %	35 %	45 %	60 %	70 %

Пояснение към таблицата:

а) в първи и втори хоризонтален ред са посочени разстоянията в метри (m), от които по-слабо чуващото ухо възприема разговорна и шепотна реч;

б) в трети хоризонтален ред е посочена акустичната загуба в децибели на по-слабо чуващото ухо;

в) в първа и втора колона са посочени разстоянията в метри, от които по-добре чуващото ухо възприема разговорна и шепотна реч;

г) в трета колона е посочена акустичната загуба в децибели на по-добре чуващото ухо;

д) в пресечните точки на вертикалните и хоризонталните линии на различните стойности на слуховъзприемането на двете уши е обозначен процентът на намалената работоспособност.

3. Състояние след радикална трепанация на мастоидната кост с трайно остатъчно увреждане на лабиринта – 50 %.

4. Загуба или обезобразяване на аурикулата – според степента:

4.1. на едното ухо – 10 %;

4.2. на двете уши – 20 %.

Раздел II

Вестибуларни нарушения

1. При бързопреходна рецепторна (лабиринтна) кохлеовестибуларна симптоматика, с чувство на световъртеж, шум в ушите, вегетативни явления и леко смутена статокинетика: временна неработоспособност.

2. При лица с по-тежко протичащи пристъпи, с манифестна рецепторна (лабиринтна) кохлеовестибуларна симптоматика, със силен шум в ушите и намаление на слуха, соматични, сензорни и вегетативни реакции, смутена статокинетика, свръхвъзбудимост на лабиринта, хипо- или арефлексия – 40 %.

3. Двустранно изразени вестибуларни арефлексии – 25 %.

4. При лица с тежко протичащи (многократно в месеца) пристъпи, с трайни слухови смущения и субективни шумове, манифестно персистираща вестибуларна симптоматика и смутена статокинетика – 70 %.

Раздел III

Носни и гърлени заболявания

1. Състояние след фрактура на назалните кости с леки остатъчни изменения, непречещи на дишането – 5 %.
2. Непоправими вродени или придобити смущения поради обезобразяване на носа:
  - 2.1. без стеноза на носните проходи – 10 %;
  - 2.2. със стеноза на носните проходи и със смущение в носното дишане – 30 %;
  - 2.3. с пълно изключване на носното дишане – 50 %.
3. Състояние след паротидектомия без парализа на лицевия нерв – 10 %
4. Загуба на обонянието – 15 %.
5. Загуба на вкуса – 10 %.
6. Хронично гнойно възпаление на околоносните кухини при засягане на двата синуса – 10 %.

Забележка. При непоправими увреждания на ларингса, трахеята, бронхите и хранопровода степента на намалената работоспособност се определя съобразно обусловения функционален дефицит.

Раздел IV

Увреждане на говора вследствие засягане на гласните връзки

1. Дисфония – 15 %.
2. Афония без диспнея – 50 %.
3. Афония с диспнея – 75 %.

Раздел V

Дихателни и вокални смущения вследствие увреждане на ларингса и трахеята

1. Непоправима ларингеална и/или трахеална стеноза с нарушения на дихателната и/или говорната функция независимо от причината, без трахеостома – 60 %.
2. Трайна трахеостома по повод възпалителни, травматични (включително корозивни и термични) заболявания – 80 %.

Раздел VI

Злокачествени новообразувания на ларинго-ото-рино (ЛОР) органите

1. Неподдаващи се на радикално лечение – 100 %.
2. Операбилни:
  - 2.1. в първите две години – 95 %;
  - 2.2. от третата до петата година – 71 %;
  - 2.3. след петата година, без рецидив – 50 %.
3. Състояние след частична резекция на ларингса без или със едностранна шийна дисекция – 60 %.
4. Състояние след частична резекция на ларингса без или със едностранна шийна дисекция, с трайни нарушения на гълтателната функция и/или компенсирани или субкомпенсирани диспнея – 75 %.
5. Състояние след частична резекция на ларингса без или със едностранна шийна дисекция, с трайна трахеостома – 95 %.
6. Състояние след тотална ларингектомия без или със едностранна шийна дисекция – 100 %.

7. Състояние след ларингектомия с двустранна шийна дисекция, със съдови застошни явления – 100 %.

8. Състояние след ларингектомия и резекция на хипофарингса, с трайно нарушение на гълтателната функция – 100 %.

9. Резекция на езика:

9.1. частична резекция на езика – 40 %;

9.2. хемиглосектомия – 60 %;

9.3. глосектомия – 80 %.

10. Парциална резекция на фарингса – 60 %.

11. Резекция на фарингса и ларингса – 75 %.

12. Шийна дисекция – 40 %.

ЧАСТ ЧЕТВЪРТА

ЗАБОЛЯВАНИЯ НА СЪРДЕЧНО-СЪДОВАТА СИСТЕМА

Процентът се определя в зависимост от:

А) степента на функционалния дефицит (функционалния клас) (ФК) на сърдечната недостатъчност (СН);

Б) вида на заболяването – етиология, ход, протичане, стадий, еволюция, прогноза и т.н.

Раздел I

Органични сърдечни увреди

Клапни дефекти – придобити и вродени; вродени сърдечни малформации; исхемична (коронарна) болест на сърцето; заболявания на ендокарда; заболявания на миокарда; заболявания на перикарда; хронична белодробно-сърдечна болест; хипертонична сърдечна болест и др.

1. При прояви на сърдечна недостатъчност от I ФК по Нюйоркската кардиологична асоциация (НИХА) – липсват умора, задух, стенокардия при обичайни физически усилия. Нормите при работна проба не се повлияват – 10 %.

2. При прояви на сърдечна недостатъчност от II ФК по НИХА – лицата са с умерено ограничен капацитет. При обичайни физически усилия се появяват умора, задух, стенокардия. Патологична работна проба при 75 W/3 мин:

2.1. с диастолна дисфункция – 40 %;

2.2. със систолна и диастолна дисфункция – 50 %.

3. При прояви на сърдечна недостатъчност от III ФК по НИХА – умора, задух, стенокардия при физически усилия под обичайните, изкачване до 1 етаж. Патологична работна проба при 50 W/3 мин:

3.1. без клинични белези за периферен застой – 60 %;

3.2. с клинични белези за периферен застой – 80 %.

4. При инфаркт на миокарда в хроничен стадий в първата година от реализирането му, без хемодинамични нарушения и без усложнения, както и при постинфарктна сърдечна аневризма, без хемодинамични нарушения и усложнения – 80 %.

5. При прояви на сърдечна недостатъчност от IV ФК по НИХА – необратима на фона на лечение сърдечна недостатъчност, умора, задух, стенокардия при най-малки физически усилия и/или в покой – 91 %.

Забележка. При оценка на сърдечната недостатъчност при деца в предучилищна възраст (от 3 до 7 години) и в училищна възраст (над 7 години) се ползва скалата по НИХА. За кърмачета (до 12 месеца) и малки деца (от

1 до 3 години) се ползва скалата на Росс, създадена за степенуване на СН при кърмачета и малки деца.

5.1. при сърдечна недостатъчност I клас по Росс (асимптоматични) – 10 %;

5.2. при сърдечна недостатъчност II клас по Росс (умерено изразена тахипнея или изпотяване при хранене на кърмачета, диспнея при малки деца) – 50 %;

5.3. при сърдечна недостатъчност III клас по Росс (изразена тахипнея и изпотяване при хранене на кърмачета, удължено време за хранене и задръжка на тегловен прираст, изразена диспнея при усилие при малки деца) – 80 %;

5.4. при сърдечна недостатъчност IV клас по Росс – тахипнея, пъшкане и умора в покой – 100 %.

6. Вродени сърдечни малформации без хемодинамични отклонения, които не се нуждаят от лечение (хирургично и/или медикаментозно), а само от клинично наблюдение – 10 %.

7. Тежки, неоперабилни вродени сърдечни малформации (ВСМ), които изискват само клинично наблюдение и симптоматично лечение – 100 %.

Раздел II

Сърдечни вмешателства (без инвазивните диагностични методи), клапнопротезирани с механични или биологични протези; инфекциозен ендокардит след клапно протезиране; коригирани (оперирани или след интервентни процедури) вродени сърдечни малформации; палиативно коригирани клапни дефекти без протезиране; състояние след аортокоронарен байпас; състояние след имплантиране на интракоронарен стент; състояние след перкутанна транслуменална коронарна ангиопластика (РТСА); имплантиране на постоянен кардиостимулатор; състояние след резекция на сърдечна аневризма; състояние след хирургическо лечение по повод тумори на сърцето, състояние след трансплантация на сърце и др.

Процентът се определя в зависимост от функционалния клас на сърдечната недостатъчност след интервенцията – по аналогия с раздел I, т. 2 – 5, и от степенната изразеност на усложненията.

1. Сърдечни вмешателства без хемодинамични нарушения и без усложнения след интервенцията – 30 %:

1.1. състояние след трансплантация на сърце – 100 %.

2. Оперирани – деца: В тази група процентът се определя въз основа на следните критерии: наличие на субективни оплаквания; необходимост от лечение; качество на психомоторното развитие; наличие на сърдечна недостатъчност; наличие на пулмонална хипертония; наличие на артериална хипертония; наличие на ритъмно-проводни нарушения; наличие на остатъчни хемодинамични отклонения; необходимост от медицинско наблюдение и продължителност на интервала между контролните медицински прегледи:

2.1. без субективни оплаквания, без нужда от лечение, добро психомоторно развитие, без прояви на сърдечна недостатъчност, без пулмонална хипертония, без артериална хипертония, с необходимост от медицинско наблюдение в интервал 4 – 5 години, без електрокардиографски (ЕКГ) промени, с изключение на непълен десен бедрен блок (ДББ), или единични екстрасистоли – 10 %;

2.2. без субективни оплаквания, без необходимост от лечение, без прояви на сърдечна недостатъчност, без пулмонална хипертония, но с ЕКГ промени (предоперативен бифасцикуларен блок, следоперативен пълен ДББ, ритъмни нарушения, регистрирани с холтер мониториране), остатъчни нискостепенни хемодинамични нарушения (остатъчен нискостепенен ляво-десен шънт, систолен градиент на ниво аорта, или пулмонална артерия

под 25 mm, установени с Доплер, нискостепенна пулмонална, аортна или митрална инсуфициенция), необходимост от медицинско наблюдение в интервал 2 – 3 години – 30 %;

2.3. със субективни оплаквания, с нужда от лечение, с умерени остатъчни хемодинамични нарушения (умерен ляво-десен шънт, остатъчна стеноза на ниво лява или дясна камера над 30 mm градиент, атрио-вентрикуларна недостатъчност II – III ст.), с нискостепенна пулмонална хипертония, но без прояви на сърдечна недостатъчност, с ритъмно-проводни нарушения (следооперативен бифасцикуларен блок) – 50 %;

2.4. всички клапнопротезирани, както и всички тежки, сложни, сърдечни малформации, при които оперативното лечение не може да постигне физиологичен анатомичен ефект – 80 %;

2.5. с прояви на сърдечна недостатъчност или с остатъчна хипоксия, с тежки остатъчни хемодинамични нарушения (всички палиативно оперирани) – 100 %.

Раздел III

Чужди тела в сърдечния мускул или перикарда, оздравели без реакция

Чужди тела в сърдечния мускул или перикарда, оздравели без реакция, не обуславят процент.

Раздел IV

Чужди тела в сърдечния мускул с повлияване на сърдечните функции

Процентът се определя в зависимост от функционалния клас на сърдечната недостатъчност – по реда на раздел I, т. 1 – 5.

Раздел V

Ритъмни и проводни нарушения

1. Ритъмни или проводни нарушения без отклонения в хемодинамиката, само със субективни оплаквания – 10 %.

2. Леки хемодинамични нарушения от I – II ФК при надкамерни и камерни екстрасистоли I – II клас по Лаун, пароксизмални надкамерни тахикардии, пароксизмално или персистиращо предсърдно мъждене – извън пристъп, постоянно нормофреквентно предсърдно мъждене и т.н., като се има предвид степента на изразеност на основното заболяване – 40 %.

3. Постоянно предсърдно мъждене – тахи и бради форма – 50 %.

4. Значителни хемодинамични нарушения от II – III ФК при атрио-вентрикуларен (A-V) блок от II и III степен, Моргани-Адамс-Стокс (МАС) и негови еквиваленти при ритъмни и проводни нарушения, екстрасистоли с лоша прогноза и т. н., като се има предвид степента на изразеност на основното заболяване – 80 %.

Раздел VI

Артериална хипертония (АХ)

1. При АХ от I стадий без обективни белези на органни промени; при лека степен (I степен) АХ, със стойности на систолното артериално налягане 140 – 159 mm Hg и/или стойности на диастолното артериално налягане 90 – 99 mm Hg; при изолирана систолна АХ със стойности на диастолното артериално налягане, по-ниски от 90 mm Hg, и стойности на систолното артериално налягане 140 – 159 mm Hg (I степен изолирана систолна АХ); 160 – 179 mm Hg (II степен изолирана систолна АХ); по-високи или равни на 180 mm Hg (III степен изолирана систолна АХ) – 10 %.

2. При АХ от II стадий, поне с един от следните белези за органно ангажиране: левокамерна хипертрофия; микроалбуминурия 30 – 300 mg/24 ч. и/или серумен креатинин (мъже – 115 – 133 $\mu\text{mol/l}$ (1,3 – 1,5 mg/dl), (жени – 107 – 124 $\mu\text{mol/l}$ (1,2 – 1,4 mg/dl); доказани атеросклеротични плаки на каротидните артерии, аортата, илиачна и феморална артерия; при

умерена степен АХ (II степен), със стойности на систолното артериално налягане 160 – 179 mm Hg и/или стойности на диастолното артериално налягане 100 – 109 mm Hg; при тежка степен АХ (III степен), със стойности на систолното артериално налягане, по-високи или равни на 180 mm Hg, и/или стойности на диастолното артериално налягане, по-високи или равни на 110 mm Hg:

2.1. с един от белезите за органно ангажиране и/или умерена степен (II степен) – 20 %;

2.2. с повече от един белег за органно ангажиране и/или тежка степен (III степен) – 30 %.

3. При АХ от III стадий с прояви на симптоми на органно увреждане на един или повече от прицелните органи (процентът се определя в зависимост от степента на функционалния дефицит на прицелния/прицелните органи):

а) сърце – ангина пекторис; миокарден инфаркт; СН;

б) мозък – преходна мозъчна исхемия; мозъчен инсулт; хипертонична енцефалопатия;

в) очни дъна – ретинални хеморагии и ексудати със или без едем на папилата;

г) бъбреци – серумен креатинин над 133 $\mu\text{mol/l}$ (над 1,5 mg/dl) – мъже, и над 124 $\mu\text{mol/l}$ (над 1,4 mg/dl) – жени; протеинурия – над 300 mg/24 ч.; бъбречна недостатъчност;

д) съдове – дисекираща аневризма; симптомно артериално оклузивно заболяване.

Забележки:

1. При вторични хипертонии процентът се определя, като се отчитат и видът, и тежестта на основното заболяване, довело до симптоматична хипертония.

2. В случаите на вече стабилизирано състояние на целевите органи без функционален дефицит състоянието се оценява по аналогия с т. 2.1 и 2.2.

3. При оценката на състоянието по този раздел да се има предвид стратификацията на риска по отношение на наличието или отсъствието на съпътстващи АХ рискови фактори, на захарен диабет, на целевно органно увреждане (ТОУ) и на асоциирани с рискови фактори клинични състояния (АСС).

Раздел VII

Функционални кардиоваскуларни синдроми

1. При ортостатична хипотония с леки оплаквания – 0 %.

2. При ортостатична хипотония с чести прояви на световъртеж и склонност към колапс – 10 %.

Раздел VIII

Неупоменати заболявания на сърцето

Процентът се определя в зависимост от функционалния клас на сърдечната недостатъчност:

1. При прояви на сърдечна недостатъчност от I ФК по НИХА – 10 %.

2. При прояви на сърдечна недостатъчност от II ФК по НИХА:

2.1. с диастолна дисфункция – 40 %;

2.2. със систолна и диастолна дисфункция – 50 %.

3. При прояви на сърдечна недостатъчност от III ФК по НИХА:

3.1. без клинични белези за периферен застои – 60 %;

3.2. с клинични белези за периферен застои – 80 %.

4. При прояви на сърдечна недостатъчност от IV ФК по НИХА – 91 %.

ЧАСТ ПЕТА

ОЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

Раздел I

Зрителна острота

Процентът на намалената работоспособност при намаление на зрителната острота се определя по следната таблица:

Дясно око	1,0	0,9	0,8	0,7	0,6	0,5	0,4	0,3	0,2	0,15	0,10	От 0,09 до 0,05 включително	Под 0,05
Ляво око													
1,0	0 %	0 %	0 %	5 %	7 %	10 %	12 %	15 %	18 %	20 %	25 %	35 %	50 %
0,9	0 %	0 %	5 %	7 %	10 %	12 %	15 %	18 %	20 %	25 %	30 %	38 %	50 %
0,8	0 %	5 %	7 %	10 %	12 %	15 %	18 %	20 %	25 %	30 %	38 %	40 %	50 %
0,7	5 %	7 %	10 %	12 %	15 %	18 %	20 %	25 %	30 %	37 %	40 %	45 %	55 %
0,6	7 %	10 %	12 %	15 %	18 %	20 %	25 %	30 %	37 %	40 %	45 %	50 %	60 %
0,5	10 %	12 %	15 %	18 %	20 %	25 %	30 %	36 %	40 %	45 %	50 %	53 %	63 %
0,4	12 %	15 %	18 %	20 %	25 %	30 %	36 %	40 %	45 %	50 %	53 %	55 %	66 %
0,3	15 %	18 %	20 %	25 %	30 %	36 %	40 %	45 %	50 %	53 %	55 %	60 %	70 %
0,2	18 %	20 %	25 %	30 %	37 %	40 %	45 %	50 %	53 %	55 %	60 %	65 %	75 %
0,15	20 %	25 %	30 %	37 %	40 %	45 %	50 %	53 %	55 %	60 %	65 %	70 %	80 %
0,10	25 %	30 %	38 %	40 %	45 %	50 %	53 %	55 %	60 %	65 %	70 %	80 %	85 %
От 0,09 до 0,05 включително	35 %	38 %	40 %	45 %	50 %	53 %	55 %	60 %	65 %	70 %	80 %	85 %	90 %
Под 0,05	50 %	50 %	50 %	55 %	60 %	63 %	66 %	70 %	75 %	80 %	85 %	90 %	100 %

Пояснения към таблицата:

1. В първия хоризонтален ред е посочена зрителната острота на дясното око.
2. В първа колона е посочена зрителната острота на лявото око.
3. В пресечните точки на вертикалните и хоризонталните линии на различните стойности на зрителна острота на лявото око е обозначен процентът на трайно намалена работоспособност.

Раздел II Периферно зрение

1. Таблица за изчисление на процента на трайно намалената работоспособност при стеснен периметър:

Д.О./Л.О.	над 50 °	до 50 °	до 40 °	до 30 °	до 20 °	до 10 °	до 5 °
над 50 °	0 %	0 %	5 %	10 %	15 %	25 %	35 %
до 50 °	0 %	0 %	5 %	10 %	15 %	25 %	40 %
до 40 °	5 %	5 %	15 %	20 %	25 %	30 %	45 %
до 30 °	10 %	10 %	20 %	30 %	40 %	50 %	65 %
до 20 °	15 %	15 %	25 %	40 %	50 %	65 %	80 %
до 10 °	25 %	25 %	30 %	50 %	65 %	80 %	95 %
до 5 °	35 %	40 %	45 %	65 %	80 %	95 %	100 %

Пояснение към таблицата:

1. В първия хоризонтален ред е посочено периферното зрение на дясното око, а в първия вертикален ред – на лявото око.

2. В пресечните точки на вертикалните и хоризонталните линии на различните стойности на периферното зрение на лявото и дясното око е обозначен процентът трайно намалена работоспособност.

3. Хемиянопсии:

3.1. биназална, битемпорална и хетеронимна при запазено централно зрение – 30 %;

3.2. отпадане на половина на периметъра при липса или пълна слепота на другото око – 80 %;

3.3. при непълно отпадане на половината на периметъра в единственото око – 65 %.

Раздел III

Парализа

1. Придобита липса на акомодация (афакия, артифакция):

1.1. на едното око – 10 %;

1.2. на двете очи – 20 %.

2. Смушение във функцията на сфинктера на ириса:

2.1. на едното око – 5 %;

2.2. на двете очи – 10 %.

3. Офталмоплегия:

3.1. едностранна – 25 %;

3.2. двустранна – 60 %.

Раздел IV

Мидриаза

1. Едностранна (изолирана) мидриаза – 5 %.

2. Двустранна (изолирана) мидриаза – 10 %.

Раздел V

Смутена адаптация

На двете очи – вродена или придобита – 15 %.

Забележка. Процентът е общ за зрителния анализатор, а не се определя за всяко око поотделно.

Раздел VI

Болести на придатъците на окото и на очните мускули

1. Дефекти или изкривяване на клепачи или клепачния рѳб, възпрепятстващи физиологичните им функции:

1.1. на едното око – 10 %;

1.2. на двете очи – 20 %.

2. Непоправима птоза – при хоризонталното гледане зеницата е напълно закрита:

2.1. на едното око – 40 %;

2.2. на двете очи – 91 %.

3. Непоправим лагофталм:

3.1. на едното око – 20 %;

3.2. на двете очи – 40 %.

4. Диплопия – 20 %.

5. Непоправимо сълзене:

5.1. на едното око – 5 %;

5.2. на двете очи – 10 %.

6. Кривогледство:

6.1. съдружно – 10 %;

6.2. паралитично – 20 %.

7. Нистагъм – 10 %.

Раздел VII Липса на леща

1. Липса на леща:

1.1. на едното око – 10 %;

1.2. на двете очи – 20 %;

1.3. липса на леща в единственото око – 30 %.

2. Имплантирана вътреочна леща на едното или на двете очи – 10 %.

Раздел VIII Общи правила

1. При преценката на степента на трайно намалената работоспособност/вид и степен на увреждане се имат предвид основните функции на зрителния анализатор (централно зрение, периферно зрение, адаптация, акомодация), както и най-характерните, видими и доказуеми клинични изяви.

2. Зрителната острота се преценява с най-добрата корекция за всяко око поотделно.

3. При дистрофични или възпалителни хронични процеси, свързани с чести рецидиви и разрязване на роговицата, към процентите за намалена работоспособност се прибавят:

а) за едното око – 5 %;

б) за двете очи – 10 %.

4. При хронични заболявания, създаващи рискове за внезапно допълнително увреждане на централното и периферното зрение (например ексцесивна дегенеративна миопия, аблационна болест, диабетна ретинопатия и др.), към процента на основното увреждане се добавят 20 %.

5. При невъзвратими морфологични изменения в очните придатъци, преден очен сегмент, пречупващи среди и заден очен сегмент решението е с пожизнен срок, независимо от зрителните функции.

6. При установен злокачествен очен тумор процентът на загубената работоспособност е:

а) до 2-рата година от диагностицирането му – 91 %;

б) от 3-ата до 5-ата година от диагностицирането му – 71 %;

в) над 5 години от диагностицирането му – 50 %;

г) при наличие на близки и далечни метастази – 100 %, независимо от периода на диагностицирането.

7. При вродени или придобити помътнявания на роговицата, лещата и стъкловидното тяло и промени в зрителния нерв и ретината, оценката на трайно намалена възможност за социална адаптация при децата, които не могат да бъдат оценени по функционален дефицит, се определя от степента на помътняването или промените в очните среди:

7.1. при засягане на едното око – 20 %;

7.2. при засягане на двете очи:

а) лека степен – 30 %;

б) средна степен – 50 %;

в) тежка степен – 80 %.

ЧАСТ ШЕСТА БЕЛОДРОБНИ БОЛЕСТИ

Раздел I

Счупвания на ребра и деформации на гръдния кош

1. Оздравели, без функционални нарушения, според размера на дефекта:

1.1. до 5 ребра – 0 %;

1.2. от 5 до 7 ребра – 5 %;

1.3. над 7 ребра – 10 %.

2. Дефекти на ребра с диафрагмални сраствания и шварти при запазена белодробна функция (статични показатели над 80 %) – 10 %.

3. При много разпространени дефекти, включително изразени деформации на гръдния кош:

3.1. без хронична дихателна недостатъчност – 20 %;

3.2. с хронична дихателна недостатъчност:

3.2.1. с хронична дихателна недостатъчност I степен – 30 %;

3.2.2. с хронична дихателна недостатъчност II степен – 40 %;

3.2.3. с хронична дихателна недостатъчност III степен – 50 %.

4. Чужди тела в белия дроб или в стената на гръдния кош, оздравели без последици – 10 %.

Раздел II

Бронхиектазии като самостоятелно заболяване (доказани рентгенологично или с компютърна томография)

1. Лека форма – слаба кашлица, оскъдна експекторация, 2 – 3 обостряния годишно – 20 %.

2. Средно тежка форма – умерена кашлица и експекторация, 5 – 6 обостряния годишно – 50 %.

3. Тежка форма – почти непрекъсната кашлица, изобилна експекторация, чести тласъци, включително „сухи“ кървящи бронхиектазии:

3.1. при възрастни – 80 %;

3.2. при деца – 100 %.

Раздел III

Пневмокониози

1. Силикоза I стадий – ретикуларна или микронодозна форма – 20 %.

2. Силикоза II стадий с вентилаторни нарушения и дихателна недостатъчност – 50 %.
3. Силикоза III стадий с вентилаторни нарушения и дихателна недостатъчност – 80 %.
4. Силикоза III стадий, туморна форма с вентилаторни нарушения и дихателна недостатъчност – 100 %.
5. Азбестоза плеврална форма – единични шварти и вкалцявания – 20 %.
6. Азбестоза с паренхимни промени с хронична дихателна недостатъчност (ХДН) I степен – 50 %.
7. Азбестоза с паренхимни промени с ХДН II степен – 80 %.
8. Азбестоза с паренхимни промени с ХДН III степен – 100 %.
9. Други пневмокониози:
  - 9.1. други пневмокониози с вентилаторни нарушения без дихателна недостатъчност – 20 %;
  - 9.2. други пневмокониози с вентилаторни нарушения и дихателна недостатъчност I степен – 50 %;
  - 9.3. други пневмокониози с ХДН II степен – 80 %;
  - 9.4. други пневмокониози с ХДН III степен – 100 %.

Раздел IV

Бронхиална астма

1. Персистираща лека астма с приложени амбулаторно и/или стационарно лечение: дневни симптоми един път седмично; нощни симптоми над 2 пъти месечно; за тази форма се определят 30 %.
2. Персистираща средно тежка астма с приложени амбулаторно и стационарно лечение: дневни симптоми – 2 – 3 пъти седмично; нощни симптоми над 1 път седмично; за тази форма се определят 50 %.
3. Персистираща тежка астма с приложени амбулаторно и стационарно лечение с описани прояви на дихателна недостатъчност: дневни симптоми – постоянни; нощни симптоми – чести (над четири пъти седмично); за тази форма се определят 80 %.

Раздел V

Злокачествени новообразувания на дихателната система и на гръдните органи

1. Злокачествени новообразувания на трахеята, на бронхите и белите дробове – независимо от терапевтичното поведение се определя трайна неработоспособност/вид и степен на увреждане:
  - 1.1. при установяване на диагнозата до приключване на лечението – 100 %;
  - 1.2. при условие че няма данни за рецидив и метастазиране, в зависимост от общото състояние (редукция на тегло, анемия) до петата година – 71 %;
  - 1.3 след петата година без данни за рецидив и дисеминация – 50 %.
2. При наличие на рецидив, близки и далечни метастази, независимо от периода на диагностициране – 100 %.

Забележка. При всички доброкачествени тумори трайната неработоспособност/вид и степен на увреждане се определя според засегнатите органи и степента на функционалните нарушения.

Раздел VI

Туберкулоза

1. Активна белодробна и извънбелодробна форма на туберкулоза – 100 %.
2. Хронична форма на белодробна туберкулоза – 80 %.
3. Отворено оздравяла каверна според степента на функционалните нарушения:
  - 3.1. с дихателна недостатъчност I степен – 30 %;
  - 3.2. с дихателна недостатъчност II степен – 40 %;
  - 3.3. с дихателна недостатъчност III степен – 50 %.
4. Торакопластика в зависимост от степента на функционалните нарушения:
  - 4.1. лека степен на функционални нарушения – 50 %;
  - 4.2. средно тежка степен на функционални нарушения – 60 %;
  - 4.3. тежка степен на функционални нарушения – 80 %.

Забележка. След проведено лечение на активните форми на извънбелодробната туберкулоза трайно намалената работоспособност/вид и степен на увреждане се определя според засягането на съответния орган и настъпилите функционални нарушения.

Раздел VII

Саркоидоза

1. Увеличение на торакалните лимфни възли с клинична симптоматика и функционални нарушения:
  - 1.1. лека степен на функционални нарушения – 30 %;
  - 1.2. средно тежка степен на функционални нарушения – 40 %;
  - 1.3. тежка степен на функционални нарушения – 50 %.
2. Паренхимна форма с клинична симптоматика и функционални нарушения според степенната им изразеност:
  - 2.1. лека степен на функционални нарушения – 60 %;
  - 2.2. средно тежка степен на функционални нарушения – 75 %;
  - 2.3. тежка степен на функционални нарушения – 90 %.
3. Разпространен ръбцов стадий според степента на функционалните нарушения по реда на т. 5.2, 5.3 и 5.4 от раздел X.

Раздел VIII

Белодробен тромбоемболизъм

1. Остро и хронично рецидивираща инфарктна форма в зависимост от функционалните нарушения на дихателната и сърдечно-съдовата система – 100 % за срок една година.
2. Остро и хронично рецидивираща микроемболична форма в зависимост от функционалните нарушения на дихателната и сърдечно-съдовата система – 100 % за срок една година.

Забележка. При лица, които работят, се следва временна неработоспособност до овладяване на клиничната симптоматика.

Раздел IX

Хронична обструктивна белодробна болест (ХОББ) и обструктивна сънна апнея доказана с полисомнография и в зависимост от функционалните нарушения

1. ХОББ I степен, обструктивна сънна апнея (ОСА), с обективизирани тласъци и вентилаторни нарушения, без хронична дихателна недостатъчност – 20 %.
2. ХОББ II степен, ОСА, с ХДН I степен, със или без хронично белодробно сърце:
  - 2.1. с хронична дихателна недостатъчност I степен без хронично белодробно сърце – 30 %;

- 2.2. с хронична дихателна недостатъчност I степен с хронично белодробно сърце – 50 %.
3. ХОББ III степен, ОСА, с ХДН II степен – 80 %.
4. ХОББ III степен, ОСА, с ХДН III степен – 100 %.
5. Хроничен бронхит при децата с обструктивен тип на вентилаторна недостатъчност (ВН) – 50 %.

Раздел X

Други болести на белия дроб

1. Муковисцидоза – 100 %.
2. Липса на един бял дроб според степента на дихателната недостатъчност:
  - 2.1. без дихателна недостатъчност – 80 %;
  - 2.2. с дихателна недостатъчност – 100 %.
3. Частична резекция на белия дроб (лобектомия, билобектомия), в зависимост от дихателните нарушения – ВН или ХДН – 50 %.
4. Алергичен алвеолит (при децата):
  - 4.1. с лек рестриктивен тип на вентилаторна недостатъчност (витален капацитет (ВК) 70 – 80 % от нормата) – 20 %;
  - 4.2. с умерено изразен рестриктивен тип на вентилаторна недостатъчност (витален капацитет (ВК) 60 – 70 % от нормата) – 50 %;
  - 4.3. с тежък рестриктивен тип на вентилаторна недостатъчност (витален капацитет (ВК) под 50 % от нормата) – 80 %.
5. Разпространени белодробни фибрози независимо от причината – според степента на функционалния дефицит:
  - 5.1. разпространени белодробни фибрози, независимо от причината, с обективизирани тласъци и вентилаторни нарушения, без дихателна недостатъчност – 20 %;
  - 5.2. разпространени белодробни фибрози, независимо от причината, с дихателна недостатъчност I степен – 50 %;
  - 5.3. разпространени белодробни фибрози, независимо от причината, с дихателна недостатъчност II степен – 80 %;
  - 5.4. разпространени белодробни фибрози, независимо от причината, с дихателна недостатъчност III степен – 100 %.
6. Трансплантация на бял дроб – 100 %.

Раздел XI

Степени на функционалните нарушения

1. Лека степен – задух, превишаващ обикновения, при средно тежко натоварване или натоварване 75 – 100 W (средно тежка физическа работа); форсиран витален капацитет (ФВК).
2. Средно тежка степен – задух, превишаващ обикновения, при ежедневно леко натоварване, изкачване на стълби до един етаж (лека физическа работа), натоварване 50 – 75 W; форсиран витален капацитет (ФВК).
3. Тежка степен – задух при най-леко натоварване или в покой; форсиран витален капацитет (ФВК) 45; сатурация на кислорода (O_2).

ЧАСТ СЕДМА

НЕРВНИ БОЛЕСТИ

1. Злокачествени и доброкачествени новообразувания на нервната система:
  - 1.1. първите две години от установяването им – 100 %;

1.2. от 3-ата до 5-ата година – 75 %;

1.3. след 5-ата година – 50 %;

1.4. При доброкачествени новообразувания на нервната система трайно намалената работоспособност/степен на увреждане се определя, както следва:

– до 2-рата година от диагностицирането, последен рецидив или оперативно лечение се следват 50 %;

– след 2-рата година процентът трайно намалена работоспособност/степен на увреждане се определя в зависимост от функционалния дефицит, съобразен със съответната отправна точка от част седма;

– при доброкачествени новообразувания с хронично рецидивиращ ход и многократни оперативни интервенции се приравнява към т. 1.3.

2. Увреждания на главния и гръбначния мозък с различна етиология и характер, от които е последвало:

2.1. параплегия (горна, долна) – 100 %;

2.2. парапареза (горна, долна):

2.2.1. латентна – 30 %;

2.2.2. лека степен – 50 %;

2.2.3. средна степен – 75 %;

2.2.4. тежка степен – 95 %;

2.3. хемиплегия – 100 %;

2.4. хемипареза:

2.4.1. латентна – 30 %;

2.4.2. лека степен – 50 %;

2.4.3. средна степен – 75 %;

2.4.4. тежка степен – 95 %;

2.5. моноплегия:

2.5.1. горна – 80 %;

2.5.2. долна – 91 %;

2.6. монопареза:

2.6.1. латентна – 20 %;

2.6.2. лека степен – 40 %;

2.6.3. средна степен – 60 %;

2.6.4. тежка степен – 80 %;

2.7. квадриплегия – 100 %;

2.8. квадрипареза:

2.8.1. латентна – 50 %;

2.8.2. лека степен – 75 %;

2.8.3. средна степен – 95 %;

2.8.4. тежка степен – 100 %;

2.9. пирамидна симптоматика без парези – 10 %.

Забележка 1. При увреждане на доминантния горен крайник оценката на трайно намалената работоспособност/степен на увреждане се завишава с 10 %.

2.10. нарушения на езика (афазия) и съпътстващи речево/говорни нарушения – оценка на базата на количествените и качествените нарушения на спонтанната реч, повторната реч, назоваване, разбиране на устна реч, писмена реч (процент нарушение при тестването, в съчетание с еволюцията и етапа на обратно развитие на афазийните синдроми):

2.10.1. тежко ограничена комуникация – при стационарни форми на афазия, с липса или слаба динамика на глобална афазия, тежка смесена Брока, Вернике афазия, жаргон афазия, тежка Брока афазия; наличие на тежка речева апраксия, със/без дизартрия; наличие на аграфия/дисграфия, алексия/дислексия; акалк./диск – 100 %;

2.10.2. средно към тежко ограничена комуникация – до тежко изразени еволюирани или стационарни афазийни синдроми тип Брока, Вернике, смесени форми; със/без речева апраксия или дизартрия; алексия/дислексия, аграфия/дисграфия – 80 %;

2.10.3. умерено ограничена комуникация – умерена степен на езикови/говорни нарушения при Брока афазия, проводникова афазия, аномична афазия, транскортикална моторна афазия, транскортикална сензорна афазия, смесени форми; със/без речева апраксия и дизартрия; със/без дислексия/дисграфия – 60 %;

2.10.4. леко към средно ограничена комуникация – до умерени езикови/говорни нарушения при Брока афазия, проводникова афазия, аномична афазия, транскортикална моторна афазия, транскортикална сензорна афазия, смесени форми; със/без речева апраксия и дизартрия; със/без дислексия/дисграфия – 40 %;

2.10.5. леко ограничена комуникация – леки езикови нарушения при аномични форми на афазия; остатъчни артикулационни нарушения; със/без дислексия/дисграфия – 20 %.

Забележка 2. Нарушенията на очните функции и тазово-резервоарните нарушения се оценяват в съответните части (част пета и част осма).

3. Хронични нервни болести съобразно стадия на развитие на заболяванията и тежестта на симптоматиката (полирадикулоневрит Гилен-Баре, множествена склероза, хередодегенеративни заболявания на нервно-мускулния апарат, миопатии, енцефалопатии, централен отоневрологичен синдром, паркинсонизъм, миастения и миастенни синдроми, сирингомиелия, мозъчни атрофии, неврологични увреждания при ХИВ инфекции, лаймска болест, неврулуес, кауда еквина синдром, АЛС, табес дорзалис, фуникуларна миелоза, дискоординационни синдроми, екстрапирамидни синдроми, нарушения на стволите функции и редки неврологични синдроми и др.):

3.1. патологична симптоматика без двигателен дефицит – 20 %;

3.2. лека степен (форма) – 50 %;

3.3. средна степен (форма) – 75 %;

3.4. тежка степен (форма) – 95 %.

4. Епилепсия (според вида, тежестта и честотата на пристъпите с обективизация на пристъпите):

4.1. много редки – генерализирани пристъпи (конвулсивни или неконвулсивни, парциални пристъпи с вторична генерализация) с интервали повече от една година и парциални пристъпи (прости, комплексни) – 20 %;

4.2. генерализирани епилептични пристъпи без парциални (прости и комплексни) с интервали от месеци – 40 %;

4.3. редки – генерализирани епилептични пристъпи (конвулсивни или неконвулсивни, парциални пристъпи с вторична генерализация) с интервали от месеци и парциални пристъпи (прости, комплексни) с интервали от седмици – 60 %;

4.4. генерализирани епилептични пристъпи (конвулсивни или неконвулсивни, парциални пристъпи с вторична генерализация) с интервали от седмици и парциални пристъпи (прости, комплексни) с интервали от дни – 75 %;

4.5. генерализирани епилептични пристъпи (конвулсивни или неконвулсивни, парциални пристъпи с вторична генерализация) – ежеседмични – 91 %;

4.6. епилептични синдроми, резистентна епилепсия с ежедневни и/или еженощни пристъпи – 100 % с чужда помощ (СЧП).

Забележка 3. Заболяването епилепсия в различните си форми се счита в ремисия, ако в продължение на 3 години без лечение няма рецидив.

5. Състояние след мозъчен инсулт (хеморагичен, исхемичен и субарахноидален кръвоизлив) без остатъчен неврологичен дефицит и до една година след тях – 50 %.

Забележка 4. Заболявания от друго естество – травматично и нетравматично протичащи с общомозъчна симптоматика и без двигателен дефицит да се приравняват към т. 5.

6. Неоперирани съдово-мозъчни аномалии без неврологичен дефицит:

6.1. аневризми и артериовенозни малформации – 50 %;

6.2. състояния след операции за мозъчни аневризми и състояния след ендоваскуларни манипулации за мозъчни аневризми – 40 %;

6.3. високостепенни стенози (над 60 %) – 30 %.

7. Увреждания на ЧМН:

7.1. лека степен – 10 %;

7.2. средна степен – 20 %;

7.3. тежка степен – 30 %.

8. Псевдобулбарна пареза:

8.1 лека степен – 10 %;

8.2. средна степен – 20 %;

8.3. тежка степен – 30 %.

9. Булбарна пареза:

9.1. лека степен – 50 %;

9.2. средна степен – 75 %;

9.3. тежка степен – 95 %.

10. Комплицирана мигрена с чести пристъпи, тежко вторично главоболие с чести пристъпи, тежки невралгии на ЧМН (при документиране на пристъпите) – 40 %.

11. Увреждания на периферните нерви:

11.1. нервус аксиларис:

11.1.1. лека степен – 10 %;

11.1.2. средна степен – 20 %;

11.1.3. тежка степен – 30 %;

11.2. нервус улнарис:

11.2.1. лека степен – 10 %;

11.2.2. средна степен – 20 %;

11.2.3. тежка степен – 30 %;

11.3. нервус радиалис:

11.3.1. лека степен – 10 %;

11.3.2. средна степен – 20 %;

11.3.3. тежка степен – 30 %;

11.4. нервус медианус:

11.4.1. лека степен – 10 %;

11.4.2. средна степен – 20 %;

11.4.3. тежка степен – 30 %;

11.5. нервус феморалис:

11.5.1. лека степен – 20 %;

11.5.2. средна степен – 30 %;

11.5.3. тежка степен – 40 %;

11.6. нервус ишиадикус:

11.6.1. лека степен – 40 %;

11.6.2. средна степен – 50 %;

11.6.3. тежка степен – 60 %;

11.7. нервус фибуларис:

11.7.1. лека степен – 10 %;

11.7.2. средна степен – 20 %;

11.7.3. тежка степен – 30 %;

11.8. нервус тибалис:

11.8.1. лека степен – 10 %;

11.8.2. средна степен – 20 %;

11.8.3. тежка степен – 30 %.

12. Вибрационна болест и вегетативна полиневропатия:

12.1. I стадий – 10 %;

12.2. II стадий – 30 %;

12.3. III стадий – 50 %.

Забележка 5. Стадият се определя в зависимост от проведеното клинично изследване в клиника по професионални заболявания.

13. Тежки дефекти в затварянето на невралната тръба – менингоцеле, менингомиоцеле, менингоенцефалоцеле – 100 %.

14. Хидроцефалия:

14.1. лека степен – 30 %;

14.2. средна степен – 50 %;

14.3. тежка степен – 75 %;

14.4. при тежкостепенни неповлияващи се от оперативно-клапно протезиране хидроцефалии – 95 %.

15. Дискогенни заболявания (дискова херния, дискова протрузия и състояния, водещи до хронично персистиращи радикулопатии) в зависимост от неврологичния дефицит:

15.1. лекостепенни с остатъчен сетивен синдром без двигателен дефицит – 10 %;

15.2. хронично-персистиращи с чести рецидиви – 30 %;

15.3. тежко протичащи дискогенни заболявания, състояния след оперативни интервенции и засягащи няколко отдела на гръбначния стълб с траен двигателен дефицит – 50 %.

Забележка 6. При увреждания на нервната система с дефинитивен характер се определя пожизнен срок.

ЧАСТ ОСМА ХИРУРГИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

Раздел I

Съдови заболявания на горните крайници

1. Артериални и венозни заболявания на горните крайници:

1.1. със слаби хемодинамични нарушения в периферното кръвоснабдяване – по 10 % за всяка ръка;

1.2. с тежки нарушения в кръвоснабдяването, с трофични промени – 20 % за всяка ръка;

1.3. с акрални некрози – 50 % за всяка ръка.

Раздел II

Болести на артериите (стенози и тромбози) на долните крайници,

периферна артериална болест (ПАБ), стадиране по Фонтен

1. I стадий (отслабен или липсващ пулс на тибялис, дискомфорт в прасците или ходилата при бързо ходене):

1.1. с интермитиращо клаудикацио над 500 m:

1.1.1. на единия крак – 10 %;

1.1.2. на двата крака – 20 %.

2. II стадий (бледа и хладна кожа, леки трофични изменения):

2.1. IIa стадий с интермитиращо клаудикацио от 200 до 500 m, ABI>0,5:

2.1.1. на единия крак – 30 %;

2.1.2. на двата крака – 40 %;

2.2. IIb стадий с клаудикацио до 200 m – ABI<0,5:

2.2.1. на единия крак – 50 %;

2.2.2. на двата крака – 60 %.

3. III стадий – исхемична болка в покой, артериален Доплер под 50 mm – 71 % за една година с оглед на динамичното проследяване.

4. IV стадий (некротичен) – некроза – 91 % за една година с оглед на динамичното проследяване.

Раздел III

Хронична венозна болест (ХВБ), класификация по CEAP
(варикозни вени, посттромботичен синдром).

Лимфедем, класификация по Брунер

1. Хронична венозна болест:

1.1. хронична венозна болест без съществени застойни явления – динамичен периартикуларен оток, без трофични изменения, ХВБ II клас (C2) по CEAP:

1.1.1. за един крак – 10 %;

1.1.2. за двата крака – 20 %;

1.2. хронична венозна болест с умерено изразени застойни явления – траен оток, без трофични изменения, III клас (C3) по CEAP:

1.2.1. за един крак – 20 %;

1.2.2. за двата крака – 30 %;

1.3. хронична венозна болест със значителни застойни явления – траен оток, пигментация и дермолипосклероза, без рани, IV клас (C4a, C4b) по CEAP:

1.3.1. C4a – кожни промени, дължащи се на умерен венозен застой – хиперпигментация:

1.3.1.1. за един крак – 30 %;

1.3.1.2. за двата крака – 40 %;

1.3.2. C4b – кожни промени, дължащи се на изразен венозен застой – хиперпигментация, дермолипосклероза, хронична венозна болест C5 – кожни промени – хиперпигментация, дермолипосклероза и цикатрикс излекувана язва:

1.3.2.1. за един крак – 40 %;

1.3.2.2. за двата крака – 50 %;

1.4. хронична венозна болест със тежки застойни явления – траен оток, C6 – кожни промени – хиперпигментация, дермолипосклероза и активна язва (венозен улкус):

1.4.1. за един крак – 60 %;

1.4.2. за двата крака – 71 %.

2. Лимфедем:

2.1. необратим (твърд), индурирани тъкани, фибросклероза, III стадий по Брунер:

2.1.1. с метрична разлика на симетрични места до 4 cm:

2.1.1.1. за един крак – 20 %;

2.1.1.2. за двата крака – 30 %;

2.1.2. с метрична разлика на симетрични места над 4 cm:

2.1.2.1. за един крак – 30 %;

2.1.2.2. за двата крака – 40 %;

2.2. елефантиаза (обезформен крайник, тежки изменения на епидермиса), IV стадий по Брунер – 71 %.

3. Лимфедем на горните крайници:

3.1. с метрична разлика на симетрични места до 3 cm – 20 %;

3.2. с метрична разлика на симетрични места над 3 cm – 30 %.

Раздел IV

Аневризми (без мозъчните) и артерио-венозни фистули

1. Дисекиращи аневризми на гръдната или коремната аорта:

1.1. некоригирани – 91 %;

1.2. коригирани – 71 %.

2. Аневризма без руптура:

2.1. аневризма над 7 cm – 91 % за една година:

2.1.1. след корекция – 30 %;

2.2. аневризма 5 – 7 cm – 80 %:

2.2.1. след корекция – 20 %;

2.3. аневризма 3 – 4 cm – 40 %.

3. Артерио-венозни фистули, ангиодисплазии:

3.1. с умерено изразени хемодинамични нарушения и трофични промени – 30 %;

3.2. с тежки хемодинамични нарушения и трофични промени – 50 %.

4. Аномалии и тромбози на в. порте – 50 %.

Раздел V

Болести на хранопровода

1. Злокачествени тумори на хранопровода:

1.1. радикално отстранен тумор в ранен стадий – T1-2 N0 M0 (с пластика) без усложнения:

1.1.1. за първите две години след операцията – 95 %;

1.1.2. за третата година след операцията – 85 %;

1.1.3. за четвъртата година след операцията – 80 %;

1.1.4. за петата година след операцията – 71 %;

1.2. оперирани в късен стадий или с постоперативни усложнения (стенози, тракционни дивертикули, фистули и др.):

1.2.1. за първите две години след операцията – 100 %;

1.2.2. за третата година след операцията – 95 %;

1.2.3. за четвъртата година след операцията – 85 %;

1.2.4. за петата година след операцията – 80 %.

2. Неоезофаг – 91 %.

3. Иноперабилни тумори или с далечни метастази – 100 %.

4. Атрезия на хранопровода и трахео-езофагеални фистули:

4.1. до завършване на етапното лечение – 100 %;

4.2. след завършване на етапното лечение, за лица до 16-годишна възраст – 91 %.

5. Изгаряне на хранопровода с изведени езофаго- или гастростома до завършване на лечението – 100 %.

Раздел VI

Болести на стомашно-чревния тракт

1. Малигнен стомашен тумор:
  - 1.1. парциална резекция (T1-2 N0 M0):
    - 1.1.1. за първите две години след операцията – 95 %;
    - 1.1.2. за третата година след операцията – 85 %;
    - 1.1.3. за четвъртата година след операцията – 80 %;
    - 1.1.4. за петата година след операцията – 71 %;
  - 1.2. гастректомия:
    - 1.2.1. за първите две години – 95 %;
    - 1.2.2. за третата година след операцията – 85 %;
    - 1.2.3. за четвъртата година след операцията – 80 %;
    - 1.2.4. за петата година след операцията – 75 %;
  - 1.3. гастректомия в късен стадий T3-4 N1 M0 – 100 %;
  - 1.4. иноперабилни или с далечни метастази – 100 %.
2. Малигнен дебелочревен тумор:
  - 2.1. в ранен стадий – T1-2 N0 M0 (парциална чревна резекция) до 5-ата година:
    - 2.1.1. за първите две години след операцията – 80 %;
    - 2.1.2. за третата година след операцията – 71 %;
    - 2.1.3. за четвъртата година след операцията – 60 %;
    - 2.1.4. за петата година след операцията – 50 %;
  - 2.2. в ранен стадий T1-2 N0 M0 с хемиколектомия:
    - 2.2.1. за първите две години – 95 %;
    - 2.2.2. за третата година след операцията – 80 %;
    - 2.2.3. за четвъртата година след операцията – 75 %;
    - 2.2.4. за петата година след операцията – 65 %;
  - 2.3. радикални операции в други стадии (T3-4 N1 M0):
    - 2.3.1. първите две години – 95 %;
    - 2.3.2. за третата година след операцията – 91 %;
    - 2.3.3. за четвъртата година след операцията – 80 %;
    - 2.3.4. за петата година след операцията – 75 %.
3. Иноперабилни тумори или с далечни метастази – 100 %.
4. Субтотална колектомия – 71 %.
5. Тотална колектомия – 91 %.
6. Дефинитивен анус претер:
  - 6.1. тънкочревен – 95 %;
  - 6.2. дебелочревен – 80 %.
7. Временен анус претер (до възстановяването на пасажа):
  - 7.1. тънкочревен – 80 %;
  - 7.2. дебелочревен – 75 %.
8. Аноректални малформации – до завършване на етапното лечение – 100 %.
9. Слабост на аналния сфинктер (вродена или след реконструктивни операции):
  - 9.1. инконтиненцио алви – само при физическо натоварване – 30 %;
  - 9.2. постоянна инконтиненция, загуба на анален сфинктер с пролапс на черво – 60 %.

10. Фистули, декубитуси и атонични рани (без улкус крурис варикоzum):
  - 10.1. перианални фистули с постоянна секреция – 20 %;
  - 10.2. хроничен фистулозен парапроктит – 40 %;
  - 10.3. чревни фистули на предна коремна стена – 50 %;
  - 10.4. декубитуси и атонични рани:
    - 10.4.1. със среден размер (от 4 до 6 cm) – 30 %;
    - 10.4.2. с голям размер (над 6 cm) – 40 %.
11. Пролапс на ректума – 30 %.
12. Малигнен тумор на панкреаса:
  - 12.1. първите две години – 100 %;
  - 12.2. за третата година след операцията – 80 %;
  - 12.3. за четвъртата и петата година след операцията – 75 %.
13. Злокачествени заболявания на перитонеума:
  - 13.1. за първите две години след операцията – 95 %;
  - 13.2. за третата година след операцията – 80 %;
  - 13.3. за четвъртата година след операцията – 75 %;
  - 13.4. за петата година след операцията – 60 %.
14. Рецидивиращи доброкачествени ретроперитонеални тумори – 50 %.
15. Радиационен колит – 40 %.
16. Перитонеални сраствания с чести илеуси – 50 %.
17. Състояние след мезентериална тромбоза – 75 %.

Раздел VII

Злокачествени заболявания на черния дроб, жлъчните пътища и жлъчния мехур

1. Малигнен чернодробен тумор:
    - 1.1. за първите две години след операцията – 95 %;
    - 1.2. за третата година след операцията – 80 %;
    - 1.3. за четвъртата година след операцията – 75 %;
    - 1.4. за петата година след операцията – 60 %;
    - 1.5. с метастази – 100 %.
  2. Малигнен тумор на жлъчния мехур, екстрахепаталните жлъчни пътища и папила
- Фатери:
- 2.1. за първите две години след операцията – 95 %;
  - 2.2. за третата година след операцията – 80 %;
  - 2.3. за четвъртата година след операцията – 75 %;
  - 2.4. за петата година след операцията – 71 %;
  - 2.5. с метастази – 95 %.

Раздел VIII

Хернии

1. Слабинни, бедрени, пъпни, следоперативни хернии: при липса на противопоказания за оперативна корекция – еднократно:
  - 1.1. малка (до 5 cm) – 10 %;
  - 1.2. средна (до 15 cm) – 20 %;
  - 1.3. голяма (над 15 cm) – 30 %.
2. Диафрагмални хернии, включително релаксация на диафрагмата:
  - 2.1. без смущения във функцията на храносмилателната система – 10 %;
  - 2.2. диафрагмални хернии с рефлукс-езофагит:

- 2.2.1. с рефлукс-езофагит – I – II степен – 20 %;
- 2.2.2. с рефлукс-езофагит – III – IV степен – 30 %;
- 2.3. със силно изместване на вътрешни органи според въздействието върху кардиопулмоналната система или с притискане на хранопровода – 50 %.

Раздел IX

Пикочни органи

- 1. Смущения в изпразването на пикочния мехур (ретенцио урине, включително постлъчеви увреждания):
  - 1.1. с резидуална урина от 50 до 100 ml – 10 %;
  - 1.2. с резидуална урина до 300 ml – 20 %;
  - 1.3. с резидуална урина над 300 ml – 30 %;
  - 1.4. с необходимост от редовно катетризиране, постоянен катетър – 50 %.
- 2. След отстраняване на малигнен тумор на пикочния мехур:
  - 2.1. в ранен стадий – T1-2 N0 M0 с транс-уретрална резекция (ТУР):
    - 2.1.1. за първите две години след операцията – 80 %;
    - 2.1.2. за третата година след операцията – 71 %;
    - 2.1.3. за четвъртата година след операцията – 60 %;
    - 2.1.4. за петата година след операцията – 50 %;
  - 2.2. в по-късни стадии (с парциална резекция):
    - 2.2.1. за първите две години след операцията – 95 %;
    - 2.2.2. за третата година след операцията – 85 %;
    - 2.2.3. за четвъртата година след операцията – 80 %;
    - 2.2.4. за петата година след операцията – 75 %;
  - 2.3. иноперабилни тумори или с цистектомия – 100 %.
- 3. При отстраняване на малигнен тумор на бъбрека:
  - 3.1. в ранен стадий T1-2 N0 M0 (нефректомия):
    - 3.1.1. за първите две години след операцията – 95 %;
    - 3.1.2. за третата година след операцията – 80 %;
    - 3.1.3. за четвъртата година след операцията – 65 %;
    - 3.1.4. за петата година след операцията – 60 %;
  - 3.2. в късен стадий (с метастази) – със или без нефректомия – 100 %.
- 4. Инконтиненция на урината:
  - 4.1. непълно (частично) отделяне на урина (стрес-инконтиненция II – III степен) – 20 %;
  - 4.2. абсолютна инконтиненция – 50 %.
- 5. Постлъчева склероза на пикочния мехур с намаляване на капацитета му – 50 %.
- 6. Кожно-уретерални фистули (хипоспадия, еписпадия) – до завършване на лечението – 50 %.
- 7. Чревно-уретерални фистули – 50 %.
- 8. Куганна нефростома, уретеростома, цистостома – 71 %.
- 9. Ектопия на пикочен мехур – 100 %.
- 10. Енурезис ноктурна – 40 %.

Раздел X

Мъжки полови органи

- 1. Злокачествено новообразувание на пениса:
  - 1.1. за първите две години след операцията – 75 %;
  - 1.2. за третата година след операцията – 65 %;

- 1.3. за четвъртата година след операцията – 60 %;
- 1.4. за петата година след операцията – 50 %.
- 2. Липса на пенис и двата тестиса с изтичане на урина – 50 %.
- 3. Липса на двата тестиса (до 40-годишна възраст) – 30 %.
- 4. След отстраняване на малигнен тумор на тестиса в първите 5 години:
  - 4.1. тератокарцином:
    - 4.1.1. за първите две години след операцията – 95 %;
    - 4.1.2. за третата година след операцията – 85 %;
    - 4.1.3. за четвъртата година след операцията – 80 %;
    - 4.1.4. за петата година след операцията – 75 %;
  - 4.2. семином:
    - 4.2.1. първите две години – 95 %;
    - 4.2.2. за третата година след операцията – 80 %;
    - 4.2.3. за четвъртата година след операцията – 65 %;
    - 4.2.4. за петата година след операцията – 60 %;
  - 4.3. с метастази – 100 %.
- 5. Аденом на простатата, II – III стадий:
  - 5.1. с резидуална урина от 50 до 100 ml – 10 %;
  - 5.2. с резидуална урина до 200 ml – 20 %.
- 6. След премахване на малигнен тумор на простатната жлеза:
  - 6.1. в ранен стадий (радикална простатектомия):
    - 6.1.1. за първите две години – 80 %;
    - 6.1.2. за третата година след операцията – 75 %;
    - 6.1.3. за четвъртата година след операцията – 60 %;
    - 6.1.4. за петата година след операцията – 50 %;
  - 6.2. локално авансирал процес (кастрация и хормонотерапия):
    - 6.2.1. първите две години – 95 %;
    - 6.2.2. за третата година след хистологичната верификация – 80 %;
    - 6.2.3. за четвъртата година след хистологичната верификация – 65 %;
    - 6.2.4. за петата година след хистологичната верификация – 60 %.
  - 6.3. Тумори на простатата с далечни метастази – 100 %.

Раздел XI

Женски полови органи

- 1. Малигнен тумор на гърдата в първите 5 години:
  - 1.1. в начални стадии, T1-3 N0-1 M0, както и след екстирпация на локален рецидив или кожни метастази:
    - 1.1.1. първите две години – 80 %;
    - 1.1.2. за третата година след операцията – 75 %;
    - 1.1.3. за четвъртата година след операцията – 60 %;
    - 1.1.4. за петата година след операцията – 50 %;
  - 1.2. иноперабилни или с далечни метастази до петата година:
    - 1.2.1. за първите две години след хистологичната верификация – 100 %;
    - 1.2.2. за третата година след хистологичната верификация – 91 %;
    - 1.2.3. за четвъртата година след хистологичната верификация – 80 %;
    - 1.2.4. за петата година след хистологичната верификация – 71 %.
- 2. Малигнен тумор на матката или маточната шийка в първите 5 години:

- 2.1. при отстраняване в начални стадии, T1-3 N0-1 M0:
  - 2.1.1. първите две години – 91 %;
  - 2.1.2. за третата година след операцията – 75 %;
  - 2.1.3. за четвъртата година след операцията – 60 %;
  - 2.1.4. за петата година след операцията – 50 %;
- 2.2. иноперабилни или с далечни метастази до петата година:
  - 2.2.1. за първите две години след хистологичната верификация – 100 %;
  - 2.2.2. за третата година след хистологичната верификация – 91 %;
  - 2.2.3. за четвъртата година след хистологичната верификация – 80 %;
  - 2.2.4. за петата година след хистологичната верификация – 75 %.
3. Малигнен тумор на яйчника в първите 5 години:
  - 3.1. в начални стадии T1-3 N0-1 M0:
    - 3.1.1. първите две години – 91 %;
    - 3.1.2. за третата година след операцията – 80 %;
    - 3.1.3. за четвъртата година след операцията – 75 %;
    - 3.1.4. за петата година след операцията – 65 %;
  - 3.2. иноперабилни или с далечни метастази до петата година:
    - 3.2.1. за първите две години след хистологичната верификация – 100 %;
    - 3.2.2. за третата година след хистологичната верификация – 95 %;
    - 3.2.3. за четвъртата година след хистологичната верификация – 80 %;
    - 3.2.4. за петата година след хистологичната верификация – 75 %;
  - 3.3. липса на два яйчника (посткастрационен синдром) до 50-годишна възраст – 50 %.
4. Ендометриоза в тежка степен – 30 %.
5. Влаглищни фистули:
  - 5.1. пикочно-влаглищни фистули и влаглищно-ректални – до корекцията им – 50 %;
  - 5.2. оформена клоака – 100 %.
6. Десцензус на вагината с инконтингенция на урината – 20 %.
7. Малигнен влаглищен тумор в първите пет години:
  - 7.1. в ранен стадий до петата година:
    - 7.1.1. първите две години – 95 %;
    - 7.1.2. за третата година след операцията – 80 %;
    - 7.1.3. за четвъртата година след операцията – 65 %;
    - 7.1.4. за петата година след операцията – 60 %;
  - 7.2. иноперабилни или с далечни метастази до петата година:
    - 7.2.1. за първите две години след хистологичната верификация – 100 %;
    - 7.2.2. за третата година след хистологичната верификация – 91 %;
    - 7.2.3. за четвъртата година след хистологичната верификация – 80 %;
    - 7.2.4. за петата година след хистологичната верификация – 71 %.
8. Малигнен тумор на външните полови органи:
  - 8.1. в ранен стадий до петата година:
    - 8.1.1. за първите две години след операцията – 95 %;
    - 8.1.2. за третата година след операцията – 80 %;
    - 8.1.3. за четвъртата година след операцията – 65 %;
    - 8.1.4. за петата година след операцията – 60 %;
  - 8.2. иноперабилни или с далечни метастази до петата година:
    - 8.2.1. за първите две години след хистологичната верификация – 100 %;
    - 8.2.2. за третата година след хистологичната верификация – 91 %;

8.2.3. за четвъртата година след хистологичната верификация – 80 %;

8.2.4. за петата година след хистологичната верификация – 71 %.

Раздел XII

1. Вродени цепки на устни, челюсти и небце – до корекцията им – 100 %.

2. Травматичен скалп – 50 %.

3. Обезобразяващи състояния (след операция за нео glandула Паротис, резекция на челюст и др.), с нарушения на говора и храненето – 50 %.

4. Новообразувания на устни, бузи, език, тонзили, горна и долна челюст, glandула Паротис до петата година след операцията:

4.1. в ранен стадий:

4.1.1. за първите две години след операцията – 75 %;

4.1.2. за третата година след операцията – 65 %;

4.1.3. за четвъртата година след операцията – 60 %;

4.1.4. за петата година след операцията – 50 %;

4.2. с метастази до 5-ата година:

4.2.1. за първите две години след хистологичната верификация – 100 %;

4.2.2. за третата година след хистологичната верификация – 91 %;

4.2.3. за четвъртата година след хистологичната верификация – 80 %;

4.2.4. за петата година след хистологичната верификация – 71 %.

5. Контрактура на темпоромандибуларните стави с нарушено хранене – 50 %.

6. Злокачествени мекотъканни тумори до петата година:

6.1. в ранен стадий:

6.1.1. за първите две години след операцията – 95 %;

6.1.2. за третата година след операцията – 80 %;

6.1.3. за четвъртата година след операцията – 65 %;

6.1.4. за петата година след операцията – 60 %;

6.2. с далечни метастази до петата година – 100 %.

7. За злокачествено заболяване ин ситу – 50 % за една година след санирането.

Забележка. При липса на данни за рецидив и дисеминация всички онкологични заболявания след петата година се оценяват с 50 %.

Раздел XIII

Изгаряния

Оценката на трайно намалената работоспособност/степен на увреждане се прави по функционалния дефицит на различните органи и системи, засегнати от изгарянето.

ЧАСТ ДЕВЕТА

ВЪТРЕШНИ БОЛЕСТИ

Раздел I

Захарен диабет

1. Захарен диабет тип 2 (неинсулинозависим):

1.1. контролиран с диета или с перорално лечение без усложнения – 10 %;

1.2. захарен диабет на перорално лечение:

1.2.1. захарен диабет с едно усложнение на прицелен орган – 30 %;

1.2.2. захарен диабет с две усложнения на прицелни органи – 40 %;

1.2.3. захарен диабет с повече от две усложнения на прицелни органи – 50 %;

1.3. диабет в детската възраст – 50 %.

2. Захарен диабет тип 1 (инсулинозависим):
  - 2.1. добре контролиран с инсулин без усложнения – 50 %;
  - 2.2. диабет в детската възраст без усложнения – 80 % (лабилност на диабета, чести хипогликемии и хипергликемии);
  - 2.3. инсулинозависим захарен диабет с хронични усложнения:
    - 2.3.1. инсулинозависим захарен диабет с едно усложнение – 60 %;
    - 2.3.2. инсулинозависим захарен диабет с две усложнения – 71 %;
    - 2.3.3. инсулинозависим захарен диабет с повече от две усложнения – 80 %.

Раздел II

Болести на щитовидната жлеза

1. Щитовидна хиперфункция (тиреотоксикоза), болест на Базедов:
  - 1.1. средно тежка форма – рефрактерна на лечение или с хронично-рецидивиращ ход с органични увреждания без траен функционален дефицит – 50 %;
  - 1.2. тежка форма (значителна загуба на тегло, пулсова фреквенция при покой над 120 удара/минута, тиреотоксично сърце, изявена (клас 4 – 6) ендокринно асоциирана офталмопатия); в оценката на окончателния процент на трайно намалена работоспособност/степен на увреждане се вземат предвид и процентите, определени за функционалния дефицит на сърдечно-съдовата система и зрителния анализатор – 80 %.

Забележка. При деца до 16 години процентът при всички форми на заболяването се приравнява към т. 1.2.
2. Щитовидна хипофункция (микседем):
  - 2.1. добре компенсирани със заместително лечение – 0 %;
  - 2.2. при незадоволителна компенсация (по клинични и лабораторни данни и рефрактерни на лечение форми, доказани в клинична обстановка) въпреки заместителното лечение в зависимост от отражението върху общото състояние и усложненията – 30 %;
  - 2.3. при вроден хипотиреоидизъм в зависимост от психосоматичното състояние у деца до 3-годишна възраст – 30 %.
3. Карцином на щитовидната жлеза:
  - 3.1. след отстраняване на папиларен или фоликуларен тумор 1 – 2 стадий:
    - 3.1.1. до втората година – 71 %;
    - 3.1.2. от третата до петата година – 60 %;
    - 3.1.3. след петата година – 50 %;
  - 3.2. след отстраняване на недиференциран и медуларен карцином или на папиларен и фоликуларен карцином в 3 – 4 стадий:
    - 3.2.1. до втората година – 80 %;
    - 3.2.2. от третата до петата година – 60 %;
    - 3.2.3. след петата година – 50 %.
4. При деца до 16 години процентът по повод карцином на щитовидната жлеза се определя:
  - 4.1. до втората година – 100 %;
  - 4.2. от третата до петата година – 80 %;
  - 4.3. след петата година – 50 %.
5. Високостепенна и ретростернална струма, преценена в клинични условия като иноперабилна, с компресивен синдром, съпътстващи заболявания и напреднала възраст, които са контраиндикации за операция – 91 % (нарушения в акта на гълтане, дихателна недостатъчност и съдови компресии).

6. Тиреоид-асоциирана офталмопатия (без изяви тиреоидни нарушения):

6.1. клас 4-5-6 по Европейската тиреоидна асоциация (ЕТА) в активен стадий – 50 %;

6.2. клас 4-5-6 (по ЕТА) в неактивен стадий – 30 %.

Забележка. В посочения по-горе процент се включва и функционалният дефицит на зрителния анализатор.

Раздел III

Болести на паращитовидните жлези

1. Хипопаратиреоидизъм:

1.1. лека степен – латентна тетания с леки органични спазми – 30 %;

1.2. средно тежка степен – манифестна тетания с редки карпопедални и висцерални спазми – 40 %;

1.3. тежка степен – честа манифестна тетания с карпопедални и висцерални спазми и психични нарушения – 80 %;

1.4. при деца всички форми на хипопаратиреоидизъм – 80 %.

2. Хиперпаратиреоидизъм:

2.1. компенсирани (без риск от фрактури) – 10 % (лека степен на изразеност);

2.2. декомпенсирани (с риск от фрактури, трайна хиперкалциемия) – 60 % (поради средна степен на заболяването и без усложнения от страна на други органи и системи);

2.3. с прекарани множествени фрактури, хронична бъбречна недостатъчност (ХБН) и нефрокалциноза, кардиомиопатия – 100 %.

3. Карцином на паращитовидната жлеза – приравнява се с т. 3 от раздел II за възрастни и т. 4 от раздел II за деца.

Раздел IV

Болести на надбъбречните жлези

1. Хиперфункция на надбъбречната кора:

1.1. синдром на Къшинг.

Процентът на намалена работоспособност/степен на увреждане се определя от мускулната слабост и от отражението върху различните органи и системи (хипертония, сърдечна недостатъчност, захарен диабет, остеопороза, психични промени):

1.1.1. нелекуван (декомпенсиран) – 80 %;

1.1.2. тежък нелекуван, при невъзможност за повлияване от симптоматично лечение – 100 % (тежко състояние и полиорганна ангажираност);

1.1.3. компенсирани след лечение – 50 %;

1.2. бенигнен феохромоцитом – при високостепенни стойности на катехоламинната хипертония и свързаните с нея органични усложнения до оперативното лечение – 91 %.

Забележка. След лечение процентът на трайно намалената работоспособност/степен на увреждане се определя в зависимост от тежестта на остатъчната хипертония, ако има такава, и усложненията ѝ.

2. Първичен хипералдостеронизъм:

2.1. синдром на Кон – оценката е във връзка с тежестта на хипертонията и хипокалиемията и органните усложнения до оперативното лечение – 50 %;

Забележка. След лечение процентът на трайно намалената работоспособност/степен на увреждане се определя от тежестта на остатъчната хипертония и усложненията ѝ.

2.2. нетуморни форми на първичен хипералдостеронизъм – процентът на намалена работоспособност/степен на увреждане се определя от степента на артериалната хипертония и хипокалиемия – 50 %;

- 2.3. при деца с хипералдостеронизъм – 100 %.
- 3. Хронична надбъбречна недостатъчност (Адисонова болест):
  - 3.1. лека форма, с лесна уморяемост, лек ортостатизъм – 30 %;
  - 3.2. средно тежка форма с изявен астено-динамичен и консумативен синдром и хипертония:
    - 3.2.1. компенсирани с лечение – 40 %;
    - 3.2.2. с незадоволителен ефект от проведеното лечение – 75 % (поради липса на терапевтичен отговор и задържане на клиничната симптоматика);
    - 3.2.3. тежка форма с чести Адисоновы кризи – 100 %;
  - 3.3. при деца до 16 години – всички форми на вродена надбъбречна хиперплазия със солева загуба:
    - 3.3.1. лека форма – 60 %;
    - 3.3.2. средно тежка форма – 80 %;
    - 3.3.3. тежка форма – 100 %;
  - 3.4. при деца – хипокортицизъм с неврологична симптоматика – 100 %.
- 4. Злокачествени тумори на надбъбречните жлези (хормонално активни и неактивни):
  - 4.1. при радикална операция без метастази:
    - 4.1.1. до втората година от отстраняване на тумора – 100 %;
    - 4.1.2. от третата до петата година – 80 %;
    - 4.1.3. след петата година – 50 %;
  - 4.2. при метастази или при иноперабилни карциноми – 100 %.

Раздел V

Хипофизарни нарушения

- 1. Акромегалия:
  - 1.1. лека степен, без органни функционални нарушения, без засягане на зрението – 30 %;
  - 1.2. средно тежка степен – умерена артериална хипертония, лек функционален дефицит на опорно-двигателния апарат – 50 %;
  - 1.3. тежка степен – кардиомегалия, сърдечна недостатъчност, изразена артериална хипертония, значителни зрителни нарушения, захарен диабет, остеоартропатия – в зависимост от степента на функционалния дефицит на отделните органи и системи:
    - 1.3.1. тежка степен с ангажиране на една органна система – 71 %;
    - 1.3.2. тежка степен с ангажиране на две органни системи – 80 %;
    - 1.3.3. тежка степен с ангажиране на повече от две органни системи – 100 %.
- 2. Нанизъм:
  - 2.1. в детска възраст:
    - 2.1.1. при изоставане под 2 стандартни отклонения – 0 %;
    - 2.1.2. при изоставане между 2 и 3 стандартни отклонения – 40 % (лека форма на изоставане на растежа);
    - 2.1.3. при изоставане от 3 до 4 стандартни отклонения – 80 % (средно тежка форма на изоставане на растежа);
    - 2.1.4. при изоставане в растежа с повече от 4 стандартни отклонения – 100 % (тежка форма на изоставане на растежа);
  - 2.2. телесна височина след приключване на растежа:
    - 2.2.1. за жени от 140 до 131 cm, за мъже от 145 до 136 cm – 50 % (лека степен);
    - 2.2.2. за жени от 130 до 120 cm, за мъже от 135 до 125 cm – 71 % (средна степен);
    - 2.2.3. за жени от 119 до 110 cm, за мъже от 124 до 115 cm – 91 % СЧП;

2.2.4. за жени под 110 cm, за мъже под 115 cm – 100 % СЧП.

Забележка. Тези стойности касаят лица с хармонично телесно развитие и нормално нервно-психическо развитие.

В случай че са налице намалени мнестични възможности, ендокринни нарушения, както и нарушения на други органи и системи, оценката на трайно намалената работоспособност/вида и степента на увреждане се определя спрямо най-високия процент на съответното функционално нарушение.

3. Безвкусен диабет:

3.1. вроден или придобит, компенсиран със заместително лечение – 10 %;

3.2. резистентен на лечение безвкусен диабет (състоянието следва да бъде документирано клинично) – 50 %.

4. Хипопитуитаризъм:

4.1. панхипопитуитаризъм – 95 % (поради ангажиране на много ендокринни оси).

Забележка. Парциален хипопитуитаризъм – процентът намалена работоспособност/степен на увреждане се определя в зависимост от секторалната хормонална недостатъчност, касаеща периферните жлези.

5. Хопогонадизъм (първичен, вторичен) и гонадна дисгенезия – в зависимост от функционалния дефицит на костната и мускулната система и общото състояние – 20 %.

Раздел VI

Хипотрофии и дистрофии в детска възраст

1. Хипотрофия със загуба на тегло над 20 на сто – 60 % (I степен на хипотрофия, която е свързана с храненето и се отнася за деца до 3-годишна възраст).

2. Хипотрофия със загуба на тегло над 30 на сто – 80 % (II степен на хипотрофия, която е свързана с храненето и се отнася за деца до 3-годишна възраст).

Раздел VII

Рахит

1. Тежка форма на рахит с патологични фрактури – 100 %.

2. Витамин „Д“ резистентен рахит с тежки необратими изменения в костите – 80 %.

Раздел VIII

Други болести на обмяната

1. Смущение на обмяната и на елиминирането на аминокиселините; на въглехидратите; на липидната обмяна; на обмяната на плазмените белтъци; минералната обмяна; във водния, електролитния и алкално-киселинния баланс; други смущения на обмяната (кистозна фиброза, нарушение на обмяната на порфирина, пурина и пиримидина, амилоидоза, нарушение на екскрецията на билирубина, мукополизахаридоза, в урейния цикъл и др./баланс). При възрастни в зависимост от функционалния дефицит на прицелните органи.

За деца до 16 години:

1.1. смущение на обмяната и на елиминирането на аминокиселините; на въглехидратите; на липидната обмяна; на обмяната на плазмените белтъци; минералната обмяна; във водния, електролитния и алкално-киселинния баланс – 80 %;

1.2. други смущения на обмяната (кистозна фиброза, нарушение на обмяната на порфирина, пурина и пиримидина, амилоидоза, нарушение на екскрецията на билирубина, мукополизахаридоза, в урейния цикъл и др.) – 100 %.

2. Подагра.

Степента на трайно намалената работоспособност/степен на увреждане се определя съобразно функционалния дефицит на прицелните органи – бъбреци и ставен апарат. При хронична подагра с образуване на тофи оценката се определя по т. 4.3, раздел XXIII, част девета.

Раздел IX

Адипозитас пермагна (индекс на телесна маса) (ИТМ) над 55 kg/m²) – 50 %.

Раздел X

1. Генерализирана остеопороза без реализирани или с реализирани спонтанни фрактури при (Т-скор над – 2,5), установен чрез остеоденситометрия на гръбначен стълб или шийка на бедрена кост – 30 %.

2. При генерализирана остеопороза с реализирани спонтанни фрактури се оценява и функционалният дефицит на опорно-двигателния апарат, отразен в първа част на таблицата.

Раздел XI

Генетични аномалии

1. Бройни или структурни хромозомни аберации.
2. Наследствени дефекти на метаболизма.
3. Единични и множествени вродени аномалии (дисметрични синдроми) – ако не могат да бъдат отнесени към друг раздел на тази таблица.

Забележки:

1. За деца до 3 години – 50 %.
2. За посочените по-горе генетичните аномалии се следват (за възраст над 3 години) – 30 %.

Раздел XII

Болести на хранопровода

1. Дивертикули със задръжка на храна и усложнения, като възпалителни промени, значителна загуба на тегло и увредено общо състояние – 50 %.

2. Органични стенози на хранопровода:

- 2.1. без изразени трудности в акта на гълтане – 0 %;
- 2.2. с изразени трудности в преглъщането – повръщане, отслабване на тегло, увредено общо състояние и възпалителни промени при неповлияване от оперативно лечение – 80 %.

Раздел XIII

Болести на стомаха

1. Язвена болест без усложнения – 0 %.
2. Язвена болест с усложнения – чести кръвоизливи и перфорации на стомаха (в зависимост от нарушенията в общото състояние и хемопоезата) – 40 %.
3. Болест на оперирания стомах – Дъмпинг синдром, синдром на сляпата бримка, пептични язви на йеюнума, тотална гастректомия с развит синдром на витаминен и електролитен недоимък и др.:
  - 3.1. болест на оперирания стомах – Дъмпинг синдром, синдром на сляпата бримка, пептични язви на йеюнума – 50 %;
  - 3.2. тотална гастректомия с развит синдром на витаминен и електролитен недоимък и др. – 100 %.

Раздел XIV

Болести на червата

1. Глутенова ентеропатия, частична резекция на черво, дивертикулити:

- 1.1. без синдром на малабсорбция, без съществени промени в общото състояние – 0 %;
- 1.2. със синдром на малабсорбция, при увредено общо състояние – 60 %.
- 2. Хроничен улцерохеморагичен колит (ХУХК) и регионален ентерит (болест на Крон):
  - 2.1. с рецидивиращо протичане без усложнения – 40 %;
  - 2.2. персистиращи, трудно влияещи се от лечение форми с консумативен, анемичен и адинамичен синдром – 71 %;
  - 2.3. напреднали форми с усложнения – изразен консумативен, астено-динамичен и анемичен синдром, белтъчно-електролитни нарушения и усложнения при ХУХК и болестта на Крон (стенози и резекции) – 100 %.
- 3. Пострезекционни състояния в детската възраст:
  - 3.1. синдром на късо тънко черво – 100 %;
  - 3.2. синдром на късо дебело черво – 71 %.

Раздел XV

Болести на черния дроб

- 1. Хроничен хепатит (вирусен, алкохолен, автоимунен) – след чернодробна биопсия, според хистологичната находка в стадий F3 – F4:
  - 1.1. лека степен на активност – 10 %;
  - 1.2. умерена степен на активност – 30 %;
  - 1.3. висока степен на активност – 40 %.
- 2. Чернодробна цироза:
  - 2.1. I стадий по Чайлд – 50 %;
  - 2.2. II стадий по Чайлд – 80 %;
  - 2.3. III стадий по Чайлд – 95 %.
- 3. Първична билиарна цироза, хемохроматоза, болест на Уилсън:
  - 3.1. без оформяне на чернодробна цироза и без промяна на общото състояние: по аналогия с т. 1;
  - 3.2. с чернодробна цироза: по аналогия с т. 2.
- 4. Състояние след трансплантация на черния дроб:
  - 4.1. до 2 години след трансплантацията – 95 %;
  - 4.2. след втората година от трансплантацията – 71 %.

Раздел XVI

Болести на панкреаса

- 1. Хроничен панкреатит с изразен болков синдром с калцификати и/или псевдокисти, чести хоспитализации по повод на обостряне и с изразено нарушаване на общото състояние – анемичен синдром – 50 %.
- 2. Хроничен панкреатит и/или състояние след резекция на панкреаса с изразена екзокринна и/или ендокринна недостатъчност, консумативен синдром и увредено общо състояние – 95 %.

Раздел XVII

Злокачествени кръвни заболявания

- 1. Миелоидни неоплазии:
  - 1.1. хронични миелопролиферативни заболявания: хронична миелогенна, еозинофилна, неутрофилна левкемия, хронична идиопатична миелофиброза, полицитемия вера, есенциална тромбоцитемия:
    - 1.1.1. в хронична фаза до петата година – 75 %;

1.1.2. в бластна криза – 95 %;

1.1.3. от петата до десетата година при постигната ремисия – 50 %.

2. Миелодиспластични (миелопролиферативни) заболявания: хронична миеломоноцитна левкемия, атипична хронична миелогенна левкемия, ювенилна миеломоноцитна левкемия – оценката е като т. 1.

3. Миелодиспластични синдроми (рефрактерна анемия със или без ринг сидеробласти, със или без ексцес на бласти, рефрактерна цитопения):

3.1. до постигане на ремисия – 95 %;

3.2. до пет години от постигане на ремисията – 75 %;

3.3. от петата до десетата година при постигната ремисия – 50 %.

4. Остра миелоидна левкемия:

4.1. до завършване на лечението, включително консолидационни курсове – 95 %;

4.2. до петата година от постигане на ремисия – 75 %;

4.3. от петата до десетата година при постигната ремисия – 50 %.

В-клетъчни неоплазии

5. Прекурсорни В-клетъчни неоплазии (прекурсорни В-лимфобластна и В-клетъчна остра лимфобластна левкемия):

5.1. до завършване на лечение, включително консолидационни курсове – 95 %;

5.2. до петата година от постигане на ремисия – 75 %;

5.3. от петата до десетата година при постигната ремисия – 50 %.

6. Периферни В-клетъчни неоплазии (плазмноклетъчен миелом (плазмоцитом), лимфоцитен лимфом):

6.1. без лечение, до петата година – 50 %;

6.2. с умерени прояви до завършване на лечението – 75 %;

6.3. с тежки прояви (остеолиза, анемия, хронична бъбречна недостатъчност) – 95 %;

6.4. от петата до десетата година при постигната ремисия – 50 %.

7. В-клетъчна хронична лимфоцитна левкемия, В-клетъчна полиморфна левкемия, спленален маргинално зонов В-клетъчен лимфом, косматоклетъчна левкемия, екстранодален маргиналнозонов В-клетъчен лимфом, фоликуларен лимфом:

7.1. до завършване на лечението – 75 %;

7.2. без лечение, до петата година – 50 %;

7.3. от петата до десетата година при постигната ремисия – 50 %;

7.4. при автоимунна хемолитична анемия и/или тромбоцитопения – 95 %.

8. Дифузен едро В-клетъчен лимфом, лимфом на Бъркет:

8.1. до завършване на лечението – 95 %;

8.2. до петата година от постигане на ремисия – 75 %;

8.3. от петата до десетата година при постигната ремисия – 50 %;

8.4. при резистентност към лечението и авансираност на процеса – 95 %.

Т-клетъчни и НК-клетъчни неоплазии

9. Прекурсорни Т-клетъчни неоплазии (прекурсорен Т-лимфобластен лимфом, прекурсорна Т-клетъчна остра лимфобластна левкемия):

9.1. до завършване на лечението, включително консолидационни курсове – 95 %;

9.2. до петата година от постигане на ремисия – 75 %;

9.3. от петата до десетата година при постигната ремисия – 50 %.

10. Т-клетъчни неоплазии (Т-клетъчна полиморфна левкемия, Т-клетъчна лимфоцитна левкемия, агресивна НК-клетъчна левкемия, екстранодален Т-клетъчен лимфом, хиперспленална гама делта Т-клетъчна лимфома, микозис фунгоидес – сезари синдром):

- 10.1. по време на лечението – 95 %;
- 10.2. след лечението до петата година – 75 %;
- 10.3. от петата до десетата година при постигната ремисия – 50 %;
- 10.4. при резистентност и авансиралост на процеса – 95 %.

11. Лимфом на Хочкин:

- 11.1. при I и II клиничен стадий до постигане на ремисия – 75 %;
- 11.2. до петата година от постигане на ремисия при I и II клиничен стадий – 50 %;
- 11.3. при III и IV клиничен стадий до постигане на ремисия – 95 %;
- 11.4. до петата година при постигната ремисия – 75 %;
- 11.5. от петата до десетата година – 50 %.

Раздел XVIII

Други болести на кръвта и кръвотворните органи

1. Желязо и други недоимъчни анемии:

1.1. след чести кръвоизливи или рецидиви с възможност за постигане на ремисия при лечението – 20 %;

1.2. при трайно задържане на хемоглобина под 100 g/l, потребност от периодично кръвопреливане – 80 %, поради необходимост от системно лечение.

2. Наследствени и придобити хемолитични анемии:

2.1. при стабилизирано състояние без изразени общи нарушения – 20 %;

2.2. хемоглобин под 100 g/l, потребност от кръвопреливания, имunosупресия, умерено увредено общо състояние – 80 %;

2.3. при значително увредено общо състояние, необходимост от периодични кръвопреливания, вторична хемосидероза, трайно имunosупресивно лечение – 100 %.

3. Апластична анемия при панмиелопатия или еритробластофтиза – 95 % при терапевтично неповлияване.

4. Дефекти на коагулацията:

4.1. лека степен – редки провокирани кръвоизливи (антихемофилен глобулин (АХГ) над 5 %) – 30 %;

4.2. средно тежка форма – с редки повтарящи се кръвоизливи (АХГ 1 – 5 %) – 60 %;

4.3. тежки форми – чести кръвоизливи, необходимост от регулярно заместително и друго лечение (АХГ), по-малко от 1 % – 100 %.

5. Пурпура и други хеморагични състояния – оценката се прави както по т. 4.

6. Болести на белите кръвни телца (агранулоцитоза, функционални разстройства на полиморфноядрените неутрофили, генетични аномалии на левкоцитите и др.):

6.1. при леки стабилизирани състояния – 30 %;

6.2. при рецидивиращи форми и необходимост от често болнично лечение – 80 %;

6.3. при тежки, неповлияващи се от лечението форми – 100 %.

7. Загуба на далака (без наличие на кръвно заболяване):

7.1. за деца при загуба на далака (съобразно склонността към инфекции и протичането им) – 75 %;

7.2. при по-късна загуба в първата година от отстраняването – 30 %;

7.3. след изтичане на едногодишен период – 0 %.

8. Разстройства на имунитета при деца и възрастни – тежка степен (вродени и придобити имунодефицитни болести) и наследствен ангиоедем – 80 %.

9. Костно-мозъчна трансплантация – оценката е както в раздел XIX, т. 6.

Раздел XIX

Болести на бъбреците и пикочните пътища

1. Загуба или отпадане на един бъбрек при здрав друг бъбрек – 20 %.

2. Загуба или отпадане на един бъбрек при увреден единствен бъбрек, но с компенсирана бъбречна функция при болестна находка в урината:

2.1. лесно овладяващи се медикаментозно уроинфекции – 30 %;

2.2. рецидивиращи уроинфекции, нефролитиаза и т. н.:

2.2.1. при възрастни с регистрирани чести уроинфекции (клинично и микробиологично) и/или нефролитиаза над три пъти годишно – 50 %;

2.2.2. при деца с регистрирани чести уроинфекции (клинично и микробиологично) и/или нефролитиаза над три пъти годишно – 80 %.

Забележка. Състоянието след нефректомия заради малигнен процес се оценява по този раздел след приключване на срока на наблюдение, определен в раздел IX на част осма.

3. Хронични бъбречни инфекции при компенсирана бъбречна функция:

3.1. лека степен (интермитираща протеинурия и сигнификантна бактериурия) в зависимост от честотата на възпалителните тласъци под три пъти годишно – 10 %;

3.2. в останалите случаи – 30 %.

4. Бъбречно-каменна болест без ограничения в бъбречната функция:

4.1. с колики през големи интервали – 0 %;

4.2. с по-чести колики над три пъти годишно с наличие на две или повече усложнения (уроинфекция, хидронефроза, ренопаренхимна артериална хипертония, анемичен синдром) – 50 %.

5. Функционални нарушения на бъбреците:

5.1. декомпенсирана бъбречна функция при креатенинов клирънс под 90 ml/min – 30 %;

5.2. хронична бъбречна недостатъчност в умерена степен – серумен креатинин до 400 $\mu\text{mol/l}$, общо състояние леко увредено – 60 %;

5.3. хронична бъбречна недостатъчност в тежка степен:

5.3.1. хронична бъбречна недостатъчност – серумен креатинин от 401 $\mu\text{mol/l}$ до 600 $\mu\text{mol/l}$ и умерено увредено общо състояние – 75 %;

5.3.2. хронична бъбречна недостатъчност – серумен креатинин от 601 $\mu\text{mol/l}$ до 800 $\mu\text{mol/l}$, тежко увредено общо състояние – 91 %;

5.4. много тежка степен на хронична бъбречна недостатъчност със серумен креатинин над 800 $\mu\text{mol/l}$, тежко общо състояние, необходимост от постоянно лечение с изкуствен бъбрек (диализа) – 100 %.

Забележка. Пожизнен срок на инвалидността може да се определи само за случаи, които не подлежат на трансплантация (доказано с медицински документ).

6. Състояние след бъбречна трансплантация:

6.1. в първите 2 години – 100 %;

6.2. след този период съобразно функционалното състояние на трансплантата, остатъчните функционални нарушения и настъпилите усложнения от имunosупресивното лечение:

6.2.1. след този период без усложнения от имunosупресивно лечение – 75 %;

6.2.2. с настъпили усложнения – 95 %.

7. Първични и вторични гломерулонефрити (със или без нефротичен синдром) без хронична бъбречна недостатъчност:

7.1. в период на активно лечение до постигане на ремисия или при рецидив – 80 %;

7.2. след постигане на ремисия и без необходимост от лечение – 30 %.

8. Метаболитни нарушения (цистинурия, оксалурия, тубулна ацидоза, нефрокалциноза, хиперкалциурия и др.) при деца – 50 %.

9. Вродени аномалии на отделителната система (бъбречна дисплазия едностранна или двустранна, хипоплазия, поликистозен бъбрек и др.) при компенсирана бъбречна функция:

9.1. без съществени оплаквания – 0 %;

9.2. с клинична симптоматика:

9.2.1. при възрастни оценката е както при т. 4;

9.2.2. при деца:

9.2.2.1. при деца с умерена честота на уроинфекциите, доказани клинично и микробиологично (1 – 2 пъти годишно) – 40 %;

9.2.2.2. при деца с чести уроинфекции, доказани клинично и микробиологично (над 3 пъти годишно) – 60 %.

10. Реновазална хипертония (доказана с реновазография), без траен функционален дефицит в прицелните органи – 40 %.

11. Хронични интерстициални нефрити (биопсично доказани), без влошена бъбречна функция, но налагащи провеждане на патогенетични лечения:

11.1. в период на активно лечение до постигане на ремисия или рецидив – 80 %;

11.2. след постигане на ремисия без необходимост от лечение – 30 %.

Раздел XX

Паразитни болести

1. Ехинококоза:

1.1. първична, локализирана в един орган, подлежаща на оперативно или медикаментозно лечение с функционален дефицит на засегнатия орган – 50 %;

1.2. състояние след операция без рецидив и функционални нарушения – 0 %.

Забележка. При рецидивираща или множествена, включително иноперабилна ехинококоза, процентът на намалена работоспособност/степен на увреждане се определя според органната локализация и степента на функционалните нарушения и трайните увреждания на засегнатите органи и системи (черен дроб, бели дробове, централна нервна система (ЦНС), слезка, опорно-двигателен апарат, отделителна система, зрителни органи и др.).

2. Трихинелоза:

2.1. миопатична дисфункция след прекарана трихинелоза – оценката се базира на функционалните ограничения на крайниците – оценката се определя според степента на установения неврологичен функционален дефицит;

2.2. сърдечно-съдови усложнения след прекарана трихинелоза – оценката се определя съобразно настъпилите функционален дефицит от страна на сърдечно-съдовата система.

3. Амебен абсцес с локализация в черен дроб, главен мозък, бели дробове и по-рядко други органи – оценката се извършва според органната локализация и степента на функционалните нарушения и трайните увреждания на засегнатите органи.

4. Шистозоматози – хроничен стадий.

Процентът на загубена работоспособност се определя съобразно трайния функционален дефицит на засегнатите органи и системи (пикочно-полова, храносмилателна, дихателна и други системи).

Забележка. Всички останали паразитози, които могат да доведат до намалена работоспособност/степен на увреждане, се оценяват според функционалните нарушения и трайните увреждания на засегнатите органи и системи.

Раздел XXI

Инфекциозни болести

1. Бруцелоза – III фаза с органни поражения – 30 %.
2. Синдром на придобита имунна недостатъчност (СПИН):
  - 2.1. субклиничен имунен дефицит – 40 %;
  - 2.2. СПИН свързан комплекс – 80 %;
  - 2.3. разгърнатата форма – 100 %.

Раздел XXII

Хронични професионални отравяния

Оценяват се трайните функционални нарушения на засегнатите органи и системи според клиничните прояви (диагнози, синдроми), посочени в списъка на професионалните болести в част I от Наредбата за реда за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести (ДВ, бр. 65 от 2008 г.).

Раздел XXIII

Заболявания на опорно-двигателния апарат

1. Инфекциозни артрити:

1.1. моноартикуларно или олигоартикуларно засягане на големи и средни стави на крайниците без тендосиновит – 20 %;

1.2. моно-/олигоартикуларно засягане на големи и малки стави на крайниците, чести тендосиновити, хронично рецидивиращо протичане и наличие на хрущялно-костни лезии, доказани с рентгенографии, компютърни томографии или ядреномагнитни томографии и изразен ортопедичен функционален дефицит от страна на ангажираните стави – 50 %.

2. Синдром на Райтер и реактивни артрити:

2.1. полиартикуларно засягане на големи, средни и малки стави на крайниците, без тендосиновит – 20 %;

2.2. полиартикуларно засягане на големи и малки стави на крайниците, чести тендосиновити с хронично рецидивиращо протичане и наличие на хрущялно-костни лезии, доказани с рентгенографии, компютърни томографии и ядреномагнитни томографии, и изразен ортопедичен функционален дефицит от страна на ангажираните стави – 50 %.

Забележка. При установяване на траен функционален дефицит на опорно-двигателния апарат от другите отдели, включително гръбначен стълб, състоянието се оценява по част първа. Трайният функционален дефицит, който се оценява по част първа, се включва в посочения по-горе диапазон.

3. Псориатичен артрит.

Оценката на трайно намалената работоспособност/степен на увреждане при засягане на периферни стави е аналогична с тази в т. 4 (Ревматоиден артрит), а при засягане на гръбначния стълб – с т. 6.2 (болест на Бехтерев).

4. Ревматоиден полиартрит:

4.1. първи рентгено-анатомичен стадий – 10 %;

4.2. втори рентгено-анатомичен стадий – 20 %;

4.3. трети рентгено-анатомичен стадий с възпалителна активност и леко изразен ортопедичен функционален дефицит, обусловен от заболяването – 50 %:

4.3.1. трети рентгено-анатомичен стадий с трудно овладяваща се възпалителна активност и умерен ортопедичен функционален дефицит, обусловен от заболяването – 75 %;

4.4. четвърти рентгено-анатомичен стадий (сублуксации, фиброзна и костна анкилоза, мускулна атрофия) и тежък ортопедичен функционален дефицит на засегнатите стави – 95 %.

Забележка. В окончателната оценка влизат трайният функционален дефицит на опорно-двигателния апарат, оценен по част първа, и настъпилите усложнения от медикаментозното лечение, както и промените във висцералните органи.

5. Системни заболявания на съединителната тъкан (системен еритематоден лупус, прогресивна склеродермия, полимиозит и дерматомиозит, възлест периартрит, васкулити и други системни автоимунни болести) в зависимост от формата, протичането, засягането на отделните системи и функционалния дефицит:

5.1. от установяването на системно заболяване до постигането на ремисия при системно имunosупресивно лечение – 80 %;

5.2. след постигането на ремисия без траен функционален дефицит и без усложнения от кортикотерапията – 50 %;

5.3. при продължаващо имunosупресивно лечение с усложнения от основното заболяване и от лечението, както и при настъпване на рецидив – 80 %;

5.4. тежки, хронични форми, неподдаващи се на лечение, с тежък функционален дефицит на съответните органи и системи – 100 %.

6. Болест на Бехтерев (анкилозираш спондилоартрит):

6.1. ранен стадий (независимо от локализацията – гръбначен стълб и периферни стави), без функционални нарушения и без оплаквания в хода на лечението – 10 %;

6.2. централна форма (ангажиране на шиен, торакален и лумбален отдел на гръбначния стълб):

6.2.1. начално развитие с лек функционален дефицит – 40 %;

6.2.2. при умерено ограничение на движението в засегнатите отдели на гръбначния стълб, без кифоза и лордоза – 71 %;

6.2.3. при липса на движение, с оформена кифоза и лордоза – 95 %.

Забележка. В съображението влизат функционалните дефицити от страна на опорно-двигателния апарат, сърдечно-съдовата и дихателната система, оценени в съответните части на таблицата.

6.3. Гръбначно-периферна форма.

Оценката на окончателния процент трайно намалена работоспособност/степен на увреждане се изчислява, като се вземат предвид процентите, отразени в т. 4 и 6.2, които се включват в диапазона.

ЧАСТ ДЕСЕТА

КОЖНИ БОЛЕСТИ

1. Екзема:

1.1. обикновена екзема, професионална екзема (дерматит):

1.1.1. с ограничено разпространение и рецидив до два пъти годишно – 10 %;

1.1.2. с широко разпространение и чести рецидиви – 30 %.

2. Атопичен дерматит (конституционален невродермит):

2.1. атопичен дерматит с умерено разпространение, изявен продължително време повече от две години при документиран амбулаторни прегледи от дерматолог и/или стационарно лечение – 50 %;

2.2. атопичен дерматит с генерализирани кожни прояви повече от две години и необходимост от многократно болнично или амбулаторно лечение – 80 %.

3. Хронично рецидивираща уртикария:

3.1. с умерена честота на обострянанията, доказани клинично – 30 %;

3.2. тежко хронично, продължаващо с години протичане при документирано амбулаторно или болнично лечение – 50 %.

4. Акне конглобата и професионално акне (маслено и хлорно) с често развитие на фистули и/или изразен двигателен дефицит, оценен по част първа – 50 %.

5. Акне инверса с тежко засягане и гноене (аксилни, ингвинални гънки, перианално пространство) – 100 %.

6. Кожни промени при автоимунни заболявания (лупус еритематодес, дерматомиозит, прогресивна склеродермия, болест на Бехчет, пиодерма гангренозум).

По този начин следва да бъде оценена и винилхлоридната болест с кожни прояви:

6.1. ограничени в предилекционното място, при ограничено разпространение – 30 %;

6.2. ограничени в предилекционното място, широко разпространени, съобразно козметичните и функционалните въздействия – 50 %;

6.3. преминаващи извън предилекционните места, включително улцерации – 80 %.

Забележка. Ограничението на ставните движения и въвличането на вътрешните органи се оценяват допълнително.

7. Булозни дерматози (пемфигус, пемфигоид и морбус Дюринг):

7.1. при ограничени кожни и лигавични поражения и ограничено разпространение – 30 %;

7.2. при ограничени кожни и лигавични промени с трудно постигаща се ремисия – 50 %;

7.3. при разпространени кожни и лигавични поражения, при невъзможност за постигане на ремисия въпреки адекватното лечение – 80 %;

7.4. в напреднал стадий, с траен функционален дефицит на органи и системи, настъпил вследствие на лечението с кортикостероиди – 100 %.

Забележка. При освидетелстването се вземат предвид усложненията от други органи и системи (храносмилателна, опорно-двигателна и др.), както и изоставането във физическото и нервно-психическото развитие.

8. Псориазис вулгарис:

8.1. с ограничени промени – 10 %;

8.2. разпространени промени с възможност за постигане на ремисия (за месеци) или засягане ноктите на ръцете – 20 %;

8.3. при продължително протичане, разширено разпространение с ангажиране на кожната повърхност над 50 % – 50 %;

8.4. с генерализирани кожни промени и пустулозни промени – 80 %.

Забележка. Ставното и гръбначното участие следва да се оценят отделно по раздел XXIII на част девета и да се вземе най-високият процент.

9. Еритродермии:

9.1. при ниска интензивност на възпалителния процес – 40 %;

9.2. при средна интензивност на възпалителния процес без значително повлияване на общото състояние – 60 %;

9.3. при силно повлияване върху общото състояние – 100 %.

10. Ихтиозис:

10.1. лека форма – със суха кожа, с умерена десквамация, но без значителна пигментация – 10 %;

10.2. средно тежка форма със силна десквамация и пигментация – 50 %;

10.3. тежка форма при участие на цялата кожа, особено по сгъвките на тялото и лицето – 91 %.

11. Ограничени кератози:

11.1. с ограничени кожни лезии – 10 %;

11.2. с разширени кожни лезии – 30 %;

11.3. с разпространени кожни лезии и усложнения, довели до трайно намалени двигателни възможности – 50 %.

12. Дерматомикози:

12.1. с поразяване на всички пръсти на ръцете и краката, с разрушаване на всички нокти – 20 %.

Забележка. При системни микози (кандидомикози, хистоплазмози, кокцидомикози) трябва да бъдат оценени промените и на вътрешни органи.

13. Хронично-рецидивиращ еризипел:

13.1. без остатъчен лимфедем – 10 %;

13.2. извън това съобразно разпространението на лимфедема – 40 %.

14. Невуси и невоидни образувания и други състояния, водещи до обезобразяване на лицето – 50 %.

15. Пигментни нарушения, разпространени по откритите части – 10 %.

16. Злокачествени тумори на кожата.

След отстраняване на злокачествен кожен тумор следва да се определи процент на трайно намалена работоспособност/степен на увреждане:

16.1. меланом:

16.1.1. първи стадий T1-2, N0, M0 – 50 %;

16.1.2. втори стадий T3, N0, M0 – 80 %;

16.1.3. трети стадий T4, N0, M0 – 100 %;

16.1.4. четвърти стадий – всяко T, N1-2, M0 – 100 %;

16.1.5. четвърти стадий – всяко T, всяко N, M1 – 100 %;

16.2. спиноцелуларен карцином:

16.2.1. 0-1 стадий Tis-1, N0, M0 – 10 %;

16.2.2. втори стадий T2-3, N0, M0 – 30 %;

16.2.3. трети стадий T4, N0, M0 – 71 %;

16.2.4. четвърти стадий – всяко T и N с M1 – 100 %;

16.3. дерматофибросарком:

16.3.1. първи стадий – T1a, N0, M0 и T1b, N0, M0 – 30 %;

16.3.2. втори стадий – T2a, N0, M0 и T2b, N0, M0 – 50 %;

16.3.3. трети стадий – всяко T, N0, M0 – 71 %;

16.3.4. четвърти стадий – всяко T, всяко N, M1 – 100 %;

16.4. базоцелуларен карцином:

16.4.1. единичен – 10 %;

16.4.2. множествен и рецидивиращ – 30 %.

След петата година от отстраняването на тумора се следват 50 % с изключение на т. 16.2.1, 16.2.2, 16.3.1 и 16.4.1.“

§ 12. Приложение № 2 към чл. 63, ал. 3 се изменя така:

Методика за прилагане на отправните точки за оценка на трайно намалената работоспособност (вида и степента на увреждане) в проценти

При ползването на отправните точки трябва да се има предвид следното:

I. Водеща при определяне степента на трайно намалената работоспособност/вид и степен на увреждане е експертната оценка на функционалния дефицит, обусловен от заболяването.

II. Констатираното заболяване, стадият на неговото развитие и обусловеният функционален дефицит се съобразяват със съответната отправна точка от приложение № 1 към чл. 63, ал. 1.

III. Когато са налице няколко увреждания, независимо дали са за заболявания от общ характер, или за заболявания с причинна връзка, за всяко от които в отправните точки за оценка на трайно намалената работоспособност/вид и степен на увреждане е посочен отделен процент, оценката на трайно намалената работоспособност/вид и степен на увреждане се определя, като се взема най-високият процент по съответната отправна точка на най-тежкото увреждане. Останалите проценти за съпътстващите увреждания не се вземат предвид при оценката, но се изписват в мотивната част на експертното решение.

IV. За лицата, при които най-високият процент по съответната отправна точка на най-тежкото увреждане е 80 % или над 80 % (и ако той не е 100 %) и които имат едно или повече съпътстващи заболявания, за всяко от които е посочена отправна точка от над 50 процента, общата оценка на трайно намалената работоспособност/вид и степен на увреждане се определя, като за основа се вземе най-високият процент (80 или над 80) и към него се прибавят 20 процента от сбора на процентите на останалите увреждания.

V. Процентът на трайно намалената работоспособност/вид и степен на увреждане не може да бъде по-висок от 100.

VI. Оценката на трайно намалената работоспособност/вид и степен на увреждане се определя поотделно за всеки осигурителен риск.

VII. Когато лицето има увреждания, получени при трудова злополука и при професионална болест, оценката се определя по принципа, посочен в т. III, тъй като трудовата злополука и професионалната болест са един и същ осигурителен риск.“

Преходни и заключителни разпоредби

§ 13. Започналите и неприключили до влизането в сила на това постановление процедури по извършване на медицинската експертиза се довършват, както следва:

1. Пред ТЕЛК – по реда на това постановление.
2. Пред НЕЛК – по досегашния ред.

§ 14. В срок до 6 месеца от влизането в сила на постановлението министърът на здравеопазването извършва оценка на въздействието му и предприема съответни действия.

§ 15. Постановлението влиза в сила от деня на обнародването му в „Държавен вестник“.

Министър-председател: **Бойко Борисов**
Главен секретар на Министерския съвет: **Веселин Даков**